BIBLIOTHECA
SCRIPTORVM GRAECORVM ET ROMANORVM
TEVBNERIANA

ALEXANDER LYCOPOLITANVS
CONTRA MANICHAEOS

EDIDIT
A. BRINKMANN

LIPSIAE
IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI

ALEXANDRI LYCOPOLITANI

CONTRA

MANICHAEI OPINIONES DISPUTATIO

EDIDIT

AUGUSTUS BRINKMANN

LIPSIAE

IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI

MDCCCXCV

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEUBNERI

Alexandri Lycopolitani philosophi Platonici contra Manichaei opiniones disputatio, in vastis patrum bibliothecarum armariis abscondita magis quam condita, non uno nomine videtur mihi digna esse, quae tandem aliquando in lucem proferatur suoque loco reponatur. Nam si verum est, quod est profecto, inde ab exeunte saeculo p. Chr. n. tertio tres quam maxime inter se certasse rationes atque disciplinas, Christianorum Platonicorum Manichaeorum, vel ideo memorabilis est hic libellus, quod praeter Simplicii ab explicandis Epicteti sententiis paullulum egredientis commentatiunculam earum controversiarum, quales Platonicis erant cum Manichaeis, unicum superest monumentum. Praeterea non modo omnibus qui extant ceteris eiusdem argumenti libris est vetustior, sed etiam haud pauca continet, quae ad illorum placita obscura valde nec satis explorata accuratius cognoscenda meliusque intellegenda vel maximi sint momenti. Denique ut alia mittam quae scitu digna insunt velut Zenonis Citiensis sententia adhuc neglecta, nescio an eo abunde commendetur libellus, quod quales tum cum scriptus est res Christianorum visae sint multis certe veterum deorum cultoribus clare evidenterque ostendit. Quam ob rem denuo eum edere atque iam ad archetypi codicis fidem recensere operae pretium esse duxi.

Omnes quotquot in bibliothecis asservantur huius commentationis libri manu scripti ut vetustate et virtute longe superat ita parens quoque est atque fons omnium bibliothecae Laurentianae plutei IX codex 23 Mediceus (M). Duae autem eius sunt partes quattuor foliis vacuis insertis distinctae, quae — sive membranae genus sive scribendi rationem sive librorum, quos continent argumenta spectas — adeo inter se discrepant, ut duos diversae naturae diversaeque originis codices invita Minerva consutos esse pateat. In priore quae insunt indicavit Bandini catal. cod. gr. bibl. Laur. I p. 427 sqq., alter quem solum spectamus haec complectitur scripta:

1) fol. 168 Hominis nescio cuius versus senarii *ut apparet* [et ex ipsis et] *ex litteris quibusdam summo margini recentius adiectis ac semirecisis εἰς τὸν Βασίλειον βασιλέα in Basilium imperatorem. Horum initium desideratur avulsa videlicet pagina versus LX — ut ex eorum qui supersunt numeratione marginali colligitur — continente. Qui igitur erant olim versus CCXXXI propter memoratam iacturam reliqui sunt CLXXI.*[1])

2) fol. 170 *Διδύμου κατὰ Μανιχαίων.* Titulus paullo recentiore ut videtur manu minio, cuius praeterea nullum toto codice vestigium, in summo margine additus est. Igitur hoc quoque loco aut unum aut plura interciderunt folia.[2])

---

1) Bandini l. c. I p. 430.

2) Ita fit ut adversariorum nomen omnino non commemoretur. Adest tamen subscriptio ab ipso codicis librario

3) fol. 179 *Ἀλεξάνδρου Λυκοπολίτου ἐπιστρέψαντος ἐξ ἐθνῶν πρὸς τὰς Μανιχαίου δόξας.*

4) fol. 193 *Μεθοδίου περὶ τοῦ αὐτεξουσίου* libri fragmentum. Fol. 197 desinit codex in verbis *καὶ ναοὺς οὐκ ἐκ ναῶν* (p. 21, 9 ed. Bonwetsch.), quae olim sequebantur folia abscissa sunt et deperdita.

Exarata haec sunt accuratissime et elegantissime in membranae tenuis levis splendidae foliis altis 340 mm. latis 242 mm. (quorum quae litteris occupatur pars alta est 286 mm. lata 181 mm.) litteratura minuscula quam dicunt vetustissima, qualis erat saeculo IX et X ineunte: litterae grandes (c. 3 mm.) supra lineas membranae impressas (sunt autem XXX in unaquaque pagina) positae sunt omnes, minusculis nullae intermixtae sunt maiusculae, spiritus formas habent rectiangulas. ι *ἀνεκφώνητον* semper deest, accentus quoque et spiritus saepe omittuntur, in ἢ voce saepissime. Correctiones, quae perpaucae inveniuntur, omnes sunt ipsius librarii. Dolendum vero est notas quibus fasciculorum ordo indicetur foliis ad mensuram alterius codicis recisis non comparere.

Ex hoc igitur codice, quo tempore iam qualem nunc esse aegre ferimus mutilatus et truncatus erat,

---

exarata. — Editus est hic libellus a Combefisio in auctario novissimo bibl. patrum post Alexandrum Lycop. et a Basnagio in thesauro monum. eccles. et hist. sive Canisii lectt. antiq. tomo I p. 204 sqq. Et Gallandium (t. V) et Migneum (t. XXXIX) Combefisii editionem Basnagianae aliquanto accuratiori praetulisse vix est quod mireris.

sive ipso sive apographis ceteri qui mihi innotuerunt descripti sunt ad unum omnes.[1]) Sunt autem hi:

1) Ottobonianus graec. 194 chart. saec. XV vel XVI, olim *ex codicibus Ioannis Angeli ducis ab Altaemps*, continens Didymum, Alexandrum, Methodii fragmentum (desin. in verbis *οὐκ ἐκ ναῶν* sicut est in cod. Mediceo), alia multa.

2) Vindobonensis theol. graec. LII (secundum Nesselium, sec. Lambecium CXCIII) chart. saec. XVI, ab eodem librario scriptus a quo cod. XLIV (Didymus) et XLIX (Methodii fragm. Mediceum, cf. Bonwetsch *Methodius von Olympus* p. XV) et cum his antea Sambuci († 1584), dein Sebastiani Tengnagelii († 1636).

3) Barberinianus III 81 chart. 'saec. XVI vel XVII'. Insunt 1. *Alexander Lycopolita contra Manichaeos, item fragmentum ex libro Iosephi contra gentes* (= Hippolyti opp. ed. Lagard. p. 68 sqq.) — *ex antiquissimo msto Mediceo.*[2]) 2. *Didymus*

---

1) Id ita esse vel ex brevi quam propono illorum codicum enumeratione satis opinor perspicietur. Uniuscuiusque locos aliquot idoneos insigni in me voluntate H. Rabe aliique amici inspexerunt, qui quae ad me rettulerunt omnem tollunt dubitationem.

2) In librorum indice bibl. Barberinianae praeterea adnotatur *eruit Holstenius* ibidemque legitur *in opusculo S. Methodii de libero arbitrio lectiones variantes erutae ab Holstenio ex antiquissimo msto Mediceo.* Licet igitur hunc codicem appellare Holstenianum. Holstenius iam in 'iudicio de libris optimis . . . bibl. Mediceae' a. 1640 confecto (v. Lilienthal select. hist. et litter. Regim. 1715 p. 94) scripserat *Alexander Lycop. nec graece nec latine hactenus prodiit.* In indice librorum

c. Manichaeos. Subiunguntur in fine emendationes ad libros S. Methodii περὶ αὐτεξουσίου *ex eodem codice excerpti.* 3. 'Origenis' q. f. philosophumena aliaque multa, ut ex notulis adscriptis apparet, maximam partem e codicibus Mediceis descripta, in his Anastasii Sinaitae 'de homine ad imaginem dei facto' libri III.

4) Barberinianus IV 78 chart. saec. XVII, continens 'Origenis' philosoph., Didymum, Alexandrum, 'Iosephi' fragm., Anastasii Sinaitae libros III.

5) Vaticanus graec. 1942 chart. saec. XVII initio mutilus, continens praeter Theodori Lascaris imperatoris scripta theologica Didymum, Alexandrum, 'Iosephi' fragmentum. Exaratus videtur esse manu Laur. Portii bibliothecae Vaticanae scriptoris graeci. Et hunc codicem et Barberinianum IV 78 ex Holsteniano descriptos esse vel ex paucis iis quae comperta habeo satis apparet.[1])

6) Parisinus suppl. graec. 270 chart. saec. XVII

---

philos. Holstenii (v. Morhof Polyhistor. l. I c. 7 p. 67) postremus commemoratur Alexander Lycopolitanus.

1) Haec tria attulisse satis habeo. Exhibent editionis huius p. 19, 13:

Med.	Barb. III 81	Barb. IV 78	Vat.
ἀπόκρισις	ἀσύκρισις	ἀσύκρισις	ἀσύγκρισις

p. 19, 18:

μεμειῶσθαι γοῦν	μ. γ' οὖν (sed ita corr. ut νῦν legi possit)	μ. νῦν	μ. γ' οὖν

p. 19, 19:

παύσηται	παύσεται	παύσεται	παύσεται.

miscell. Ermerici Bigotii († 1689) manu exaratus, foll. 187r—196v Alexandrum continens.[1])

7) Berolinensis i. Spanhemianorum vol. LI foll. 30—40. Alexandri libello haec subscripta sunt: *absolvi describere Florentiae 7. Sept. 1661. Volumen hoc in bibl. Medic. plut. IX no. 23.*[2])

8) Ab. Selleri codex, cuius mentio fit in 'catalogo librorum mss. Angliae et Hiberniae' (Oxon. 1697 vol. II p. 96), ubi nunc asservaretur, non contigit eruere.[3])

Licet igitur ad scriptoris verba restituenda omnes hi codices nullius sint pretii, id tamen indicant, quanti aestimatus sit ille a saeculi XVI et XVII viris doctis, velut Sambuco Holstenio Bigotio Spanhemio Sellero. In eodem numero habendi sunt Leo Allatius, Alexander Morus, Ernestus Grabe. Inter Grabii († 1711) enim adversaria in bibliotheca Bodleiana asservata extat *Alexandri Lycopolitae editio Combefisii, tomo 2 Auctar. Noviss. collata cum alio apographo MS. e cod. MS. in*

1) Cf. H. Omont *Inventaire sommaire du suppl. grec* indic. v. Bigot. De huius hominis studiis nonnulla dixit C. B. Hase in comm. de Laurentio Lydo (p. XXIV ed. Bonn.).

2) Commemorat hunc 'Spanhemii codicem' Io. Christ. Wolf in epistulis ad Lacrozium datis (thes. epist. Lacrozianarum ed. Uhlius Lips. 1743 vol. II p. 229 et 186).

3) Non extare videtur in bibliothecis Oxoniens., Cantabrig., musei Britannici. De Sellero cf. *Abednego Seller by Rev. J. S. Dudge, Plymouth 1886* et *Remarks and collections of Thomas Hearne edited by C. E. Doble, Oxford 1885.* Quibus ex libris cognoscitur ipsum a. 1705 Londini mortuum eiusque librorum maximam partem tunc esse divenditam.

Biblioth. Medic. Plut. IX. num. 23.[1]) Alexander autem Morus († 1670) in 'notis ad quaedam loca novi foederis' (Paris. 1668 p. 243)[2]) duos ex initio libelli adfert locos, quos, cum in isto opere bibliothecae Laurentianae potissimum utatur copiis, codici Mediceo debere existimandus est. Leo denique Allatius primus quod sciam Alexandrum sese editurum esse publice pollicitus est. Etenim ut erat sive ad exaggerandum immodice sive ad petulanter vituperandum prompta semper lingua, in 'notis et collectaneis in S. Eustathii commentarium in hexaemeron' (Lugdun. 1629 p. 30) *Christianorum philosophiam* ait *simplicem eiusque causam eruditissimus et φιλοσοφικώτατος Alexander Lycopolita libello vere aureo*[3]) *contra Manichaeos disertissimis verbis explicat, quem iam paramus commoditati publicae edendum.* Ipse dein exordium (usque ad verba *Πάπος τοὔνομα* p. 4, 17 ed. huius) et paullo post duos alios locos apposuit (p. 36). Codice autem usus est aut Vaticano gr. 1942 Portii apographo aut Ottoboniano gr. 194 olim Altempsiano, ex quo Methodii de libero arbitrio dialogi fragmentum se descriptum habere ipse

---

1) Cf. Coxii catal. codd. mss. bibliothecae Bodleianae I p. 864.

2) Primum editae sunt Mori notae Londini 1661, v. E. Rohde mus. Rhen. XXXII p. 332.

3) Longe aliter Valesius, de quo Combefis p. 2: 'offendit tamen tum Aegyptiacae phrasis perplexitate tum scribae imperitia Virum nostra aetate Graeca litteratura singularem atque amicum, Henricum Valesium, ut nec lectionem patienter tulerit, cum ei quoque Bigotius copiam fecisset sui exemplaris'.

narrat 'de Methodiorum scriptis diatribae' (Romae 1656) p. 339 sq.

Editus tandem est ad fidem — si dis placet — apographi Bigotiani[1]) a Francisco Combefis in 'bibliothecae graecorum patrum auctarii novissimi' parte altera Parisiis a. 1672, horum studiorum saeculo aureo. Sed quod editor in 'prolusione' librariorum neglegentiam conquestus de sua ipsius opera praedicat *factum tamen spero (amice lector) ut qua insudavi opera, omnem tibi prope refixerim* [sic], *ac quibus haereas pauca reliquerim*, id longe secus se habere inspecto Bigotii codice facile apparuit. Ipsius enim editoris sana temptantis, depravata etiam magis corrumpentis, cum singula aliquotiens verba tum tota nonnumquam enuntiata omittentis socordia et praepropera festinatione effectum est, ut libellus innumeris mendis inquinatus ex parte intellegi omnino non posset hominesque et docti et sagaces haud raro in ridiculos errores inducerentur.[2])

Versio latina a Combefisio curata repetita est in 'maximae bibliothecae veterum patrum' supplementi sive tomi XXVII parte altera p. 459—465 (Lugd. 1677). Et Graeca et Latina Combefisii in 'veterum patrum bibliothecam' recepit Gallandius t. IV p. 73 sqq. (Venet. 1768). Hanc rursus editionem inter patres graecos t. XVIII p. 411 sqq. (Paris. 1857) iteravit Migne, nisi

1) I. cod. Paris. suppl. graec. 270, cf. supra p. VII sq.. Bigotium *exemplar suum a Luca Holstenio magno munere* accepisse dicit Combefis. Cave tamen credas descriptum id esse ex Holstenii cod. Barber. III 81 vel apographo eius aliquo.

2) V. exempli gratia Ferd. Chr. Baur *das Manichaeische Religionssystem* (Tubingae 1831) p. 238 adn. 18.

quod typographorum errores aliquot sane apertos sustulit totamque disputationem in capita discripsit vel potius capitibus iam a Combefisio discriptis ex ordine numerorum notas addidit. Quo munere tam strenue functi sunt ut non raro sententiarum ordo ineptissime divelleretur uniusque enuntiati membra diversis capitibus tribuerentur.

Quae cum ita sint, in primis meum esse duxi exemplar Mediceum cum fide et religione exprimendo sordes priorum editionum abstergere. Quod ut mihi licuerit, laetus gratusque Henrico Rostagno nunc Florentino acceptum refero, qui aestivis a. 1892 mensibus meum codicis Vindobonensis apographum cum Mediceo contulit officiosissime.[1]) A nobilis autem huius libri lectione non recedendum existimavi, nisi loci aperte corrupti ea praesto esse videretur emendatio, qua et sententiae plane satisfieret et quo modo ortum esset mendum facile dispiceretur. In libello quamvis parvo non omnes sublatas esse difficultates et corruptelas et ipse video nec scio an duplici liceat excusatione uti: neque enim obliviscendum est de eo agi philosopho qui contra fabulas atque somnia argumentis pugnet et ratiocinatione; neque post Combefisium, qui pauca eaque levia sanavit, quisquam quantum scio inventus est, qui ei emendando operam et laborem vellet impendere.[2])

---

1) De locis nonnullis dubitantem me postea certiorem fecit Georgius Karo.

2) Cum mea causa libellum perlegissent Franciscus Buecheler et Hermannus Usener egregias aliquot emendationes mecum communicarunt.

De scriptore praeter ea quae ex ipsius libro eiusque titulo cognoscuntur nihil memoriae traditum est, nisi quod apud Photium *contra Manich.* I 11 praecipuos Manichaeorum adversarios enumerantem vocatur ὁ τῆς πόλεως *Λύκων* *Ἀλέξανδρος* τοὺς ἀρχιερατικοὺς ἐγκεχειρισμένος νόμους. Sed quo pauciora sciebantur, eo facilius licebat comminisci. Sic eum veterum deorum cultu relicto aliquantum Manichaeorum disciplinae sese applicasse priusquam ad Christi religionem converteret multi sunt qui narrent. Quam in opinionem adducti sunt verbis libello inscriptis *Α. Λ.* *ἐπιστρέψαντος ἐξ ἐθνῶν πρὸς τὰς Μανιχαίου δόξας* prave intellectis maleque inter se coniunctis — aptiorem enim nullum excogitari posse eius indicem quam *πρὸς τὰς Μανιχαίου δόξας* in propatulo est. Hos igitur merito deridemus. Sed ne Christianum quidem eum fuisse postquam breviter monuit Tillemont *Mémoires pour servir à l'histoire ecclésiastique* IV 409 ed. II (Paris. 1701), Beausobre *Histoire critique de Manichée et du Manichéisme* (Amstelod. 1734) I 236 sqq., vir sobrii re vera iudicii, argumentis evicit potentissimis suoque iudicio comprobavit Ferd. Chr. Baur *das Manichaeische Religionssystem* (Tubing. 1831) p. 7 adn. 6. Nihilo tamen setius sibi vindicare eum non desiere homines litteris ecclesiasticis docti. Verum quid sit, qui libellum perlegit eum non potest latere. Ut brevi praecidam: Platonis disciplinam professus non Manichaeorum modo strenuus extitit adversarius, sed Christianae quoque 'philosophiae' iudex severus sane nec tamen infensus. Postea autem ad Christianam fidem eum convertisse quicumque verbis *Α. Λ.* *ἐπιστρέψαντος ἐξ ἐθνῶν* libello

praefixis memoriae tradere voluit, vereor ne ei non maior sit fides quam Photio vel archiepiscopum eum fuisse aperto errore adfirmanti.

Difficilius est quo tempore scripserit Alexander definire et quasi terminis circumscribere. Neque vero si deest spes ad certum id redigendi, idcirco cum Tillemontio et Bellesobrio desperandum. Immo proficiscendum est ab ipsius verbis (v. infra p. 4, 16): *καὶ οὐ πάλαι μὲν ἐπεπόλασεν ἡ τούτου* (i. *τοῦ Μανιχαίου*) *καινοτομία, πρῶτός γέ τις Πάπος τοὔνομα πρὸς ἡμᾶς ἐγένετο τῆς τοῦ ἀνδρὸς δόξης ἐξηγητὴς καὶ μετὰ τοῦτον Θωμᾶς καί τινες ἕτεροι μετ' αὐτούς .... τοιάδε οὖν τις φήμη τῆς ἐκείνου δόξης ἀπὸ τῶν γνωρίμων τοῦ ἀνδρὸς ἀφίκετο πρὸς ἡμᾶς.* Quibuscum haec coniungenda sunt (p. 8, 12): *ἐγὼ δὲ ὡς μὲν ταῦτα οὐχ ἱκανὰ ψυχαγωγῆσαι τοὺς ἀβασανίστως τὸν λόγον προσιεμένους οὐκ ἂν εἴποιμι, ὅπου γε καί τινας τῶν συνεσχολακότων ἡμῖν ἐν τῷ φιλοσοφεῖν* (Alexandriae opinor) *μετέστησεν ἡ τοιαύτη ἀπάτη τῶν λόγων πρὸς ἑαυτήν.* Quae qui animo non praeoccupato perpenderit, quin sua ipsius memoria primos illos Manichaei apostolos — quorum ne nomina quidem ignorat — in patriam suam migrasse scriptor voluerit intellegi, vix potest dubitare. Atque ipsum iam sectae auctorem ut quam latissime novam doctrinam propagarent discipulos in diversas orbis terrarum partes dimisisse memoriae proditur[1]) fidemque faciunt etiam epistularum

1) Testes graviores adfert G. Fluegel *Mani, seine Lehre und seine Schriften* (Lips. 1862) p. 174. Thomam illum non diversum esse ab eo, qui in 'actis disputationis Archelai et Manetis' (Routh reliq. sacr. V² p. 191) *partes Aegypti voluisse*

eius reliquiae.[1]) Sub finem igitur saeculi III[2]) in Aegypto, ubi illa postea longe lateque fluxit, apud gentem religionibus et superstitionibus deditissimam a pluribus tradita esse illius praecepta non est quod negemus, utique si meminerimus iam Diocletianum gravissime in eos consuli (edicto Alexandriae dato, v. cod. Gregor. XIV 4 p. 44* sqq. Haenel.) iussisse. Ex quo effici videtur scripsisse Alexandrum, si minus exeunte saeculo tertio, priore certe quarti parte; ultra eius aetatem protrudere non licet.[3])

---

occupare dicitur et in sollemni execrationis formula Manichaeis convertentibus praescripta (v. patrum apostol. opp. ed. a I. B. Cotelerio I² p. 545 et Iac. Tollii insign. itinerarii Italici [Traiect. 1696] p. 144 et Goar ritual. graec. p. 885) in praecipuis Manetis discipulis numeratur — id quod plerique sumpserunt —, propter hominum Thomae nomen ferentium multitudinem affirmare non ausim. Accedit quod alio loco (act. Arch. p. 70) in Syriam, alio (Epiphan. haeres. LXVI 12, cf. Theodoret. haeret. fab. I 26) in Iudaeam migrasse fertur. Multo etiam veri dissimilior est eorum opinatio (cf. Wesseling probabil. cap. 28 p. 249 et Beausobre l. c. I p. 77), qui Papum eundem esse voluerunt cum Paapide in eadem illa formula commemorato. *Παᾶπις* enim nomen Aegyptium ab Apide ductum est, *Πάπος* — vel potius *Παπᾶς* aut *Πάππος*, nam *Πάπος* nihili est — plane diversum. Kessler *Mani. Forschungen über die Manichaeische Religion* I (Berol. 1889) p. 43 et 219 ita omnia miscet ut legentem corripiat vertigo praerupta cernentis.

1) Cf. Kessler l. c. p. 213 sqq. Apud Abulfaragium LXXVI epistulae enumerantur.

2) De Manetis vitae temporibus v. Th. Noeldeke *Geschichte der Perser und Araber zur Zeit der Sasaniden aus der arab. Chronik des Tabari* (Lugd. 1879) p. 47, 5.

3) Vide quo modo a. 376 locutus sit Epiphanius (haeres. LXVI 12): *οὐκ ἔστι γὰρ ἀρχαΐζουσα ἡ αἵρεσις, καὶ οἱ συντετυχη-*

Eodem ni fallor redeunt quae de rebus Christianorum narrat et initio et p. 24. Nam de triumphante eum ecclesia ista dicturum fuisse vix mihi persuaserim. Et cum ne eo quidem tempore, quo opprimebatur fides Christiana ut ultimis Diocletiani et qui insecuti sunt annis, talia scribi potuisse quispiam crediderit, aut ad ea ducimur tempora quae persecutioni quam vocant Diocletiani antecesserunt[1]) aut quae eam subsecuta sunt. Sed quicquid de hac re statuetur, e re erit meminisse haud magno spatio eum afuisse ab iis temporibus, quibus Plotinus, eius forsitan popularis, gnosticorum doctrinam impugnavit[2]) magistrique ductu et auspiciis discipuli in novos hostes signa intulerunt[3]), etiam breviore autem ab ea aetate, qua cum alii multi (v. Lactant. div. inst. V 4) tum Porphyrius[4]), flos et

---

κότες τῷ προειρημένῳ Ἑρμείᾳ, μαθητῇ ὄντι τοῦ Μάνη, ἡμῖν τὰ κατ' αὐτὸν διηγήσαντο. At non solum Hermiae nomen verum etiam *τὰ κατὰ τὸν Μάνην* ex libris maximeque ex actis Archelai sumpsit.

1) Egregie concinunt cum Alexandri verbis quae Eusebius hist. eccl. VIII 1, 5 de huius aetatis moribus Christianorum narrat: *ὡς δὲ ἐκ τῆς ἐπὶ πλέον ἐλευθερίας ἐπὶ χαυνότητα καὶ νωθρίαν τὰ καθ' ἡμᾶς μετηλλάττετο, ἄλλων ἄλλους διαφθονουμένων καὶ διαλοιδορουμένων, καὶ μονονουχὶ ἡμῶν αὐτῶν ἑαυτοῖς προσπολεμούντων ὅπλοις, εἰ οὕτω τύχοι, καὶ δόρασι τοῖς διὰ λόγων, ἀρχόντων τε ἄρχουσι προσρηγνύντων καὶ λαῶν ἐπὶ λαοὺς καταστασιαζόντων κτἑ.*

2) V. Plotin. II 9 (*πρὸς τοὺς κακὸν τὸν δημιουργὸν τοῦ κόσμου καὶ τὸν κόσμον κακὸν εἶναι λέγοντας*) cl. Porphyrii v. Plotini 16.

3) V. Porphyrii v. Plotini 16.

4) Quatenus Alexandri de religione Christiana iudi-

robur Platonicorum, Christianam fidem evertere conisi sunt. Opera illorum deperdita sunt: ecclesia atroci bello tandem victrix hostilia confregit arma. Qui igitur factum est, ut hic libellus servaretur?

In Mediceo codice superesse vidimus Didymi Alexandrique contra Manichaeos disputationes et Methodii de libero hominis arbitrio dialogi fragmentum. Methodius[1]) vero, etsi non cum Manichaeis ei res est, de iis ipsis tamen rebus et copiose et eleganter disserit, de quibus gravissimae fuere hominibus ecclesiasticis cum illis dissensiones et contentiones: de principiis rerum duone sint an unum, de ratione quae intercedat deum inter et materiam, de malo quid sit et unde ortum, et quae sunt eiusdem generis. Non ergo forte fortuna hunc librum illis adglutinatum, sed ratione et consilio cum eis consociatum esse merito iudicabimus. Quid plura? Manu tenemus librorum ut ita dicam antimanichaeorum syllogam, exiguam eam quidem hodie, sed amplioris olim sine dubio corporis frustum.

Praefixum est carmen *εἰς τὸν Βασίλειον βασιλέα*, cuius hi servati sunt versus:[2])

. . . .

61 *ὑπεκπροχεύων παντὶ σώματος μέρει*
ἀπὸ κρατὸς καὶ μέχρι ταρσῶν εὐλόγως,
καὶ μαρτυρεῖ δὲ τοῦτον ὁ Χριστὸς λέγων·

---

cium consentiat cum Celso et Porphyrio, non fugiet intellegentes.

1) Integrum *περὶ αὐτεξουσίου* dialogum interpretum Slavonicorum industria servatum una cum fragmentis graecis edidit Bonwetsch *Methodius von Olympus* Erlang. 1892.

2) Describendi laborem Henricus Rostagno et Georgius Karo inter se partiti sunt.

ʽεὗρον τὸν ἄνδρα Βασίλειον τὸν μέγαν,
ὃν εὐκλεῶς ἔχρισα τῷ θείῳ σθένει,
ἐμοὶ ποθεινὸν ὄντα πρὸς τῇ καρδίᾳ,
ὡς ὄντα πιστὸν οἰκέτην μου καὶ φίλον,
ἐμῶν θελητὴν πανσόφων ἐνταλμάτων
καὶ τρισσοφεγγῶν εὐσεβῶν προσταγμάτων.ʼ
Δαυῒδ νέος μὲν εἰς δόμους γεννητόρων,
μικρὸς δὲ τάξει τῆς ἀδελφικῆς φύτλης,
μέγας δὲ τῷ βλέποντι κρυπτὰ καρδίας·
οὐκ εὐδοκεῖ γὰρ σωμάτων εὐρωστίᾳ
ἀλλ' ἐν φαειναῖς πράξεσιν θείου βίου·
ἐκ ποιμνίων ἤρθη γὰρ εἰς ἀρχῆς κράτος
καὶ χρίεται τὸ χρίσμα τῶν ἀνακτόρων.
ὁ δεσπότης δὲ Βασίλειος, ἡ βάσις,
ὁ παγκράτιστος τοῦ κράτους ἐπώνυμος,
ἐγνωσμένος φὼς τῷ θεῷ πρὸ τοῦ τόκου,
ἄμωμος ἁγνὸς ἐστερημένος ψόγου,
σκεῦος πεφυκὸς ἐκλογῆς σεβασμίας,
ἐξ ἰδιωτῶν μετριωτάτου γένους
ἀπραγμόνων τε καὶ σεμνῶν γεννητόρων
πανευλαβῶν δὲ καὶ πανευσεβεστάτων,
κόσμῳ τ' ἄγνωστος τῷ θεῷ δ' ἐγνωσμένος,
τὸ θεῖον ὄντως χρίσμα τῆς ἐξουσίας
μέγαν τε θῶκον τῶν ἀνάκτων τοῦ κράτους
εἴληφεν ὡς ὢν ἄξιος τῶν ἀξίων.
δηλοῖ γὰρ ἡμῖν ἡ φερώνυμος φάσις,
ἡ τῷ μεγίστῳ τῶν βροτῶν καθαρσίῳ —|
βάπτισμ' ὃ δὴ καλοῦμεν οἱ λελουμένοι — f.16

---

66 *καρδίαν* M sed *ν* additum alia manu
69 *τρισσοφεγῶν* M

ὑπ᾽ ἀγγέλου δοθεῖσα τῷ κεκληκότι·
Βασίλειος γὰρ βασιλεὺς πρᾷος μέγας
εὐσυμπάθητος εὐπαρεκτικώτατος,
χρηστὸς γαληνὸς εὐδιάλλακτος μέδων,
σώφρων δίκαιος ἐγκρατὴς Χριστοῦ φίλος
καὶ τῶν ἐκείνου πανσόφων προσταγμάτων
ὅλος τελεστὴς καὶ πανασφαλὴς φύλαξ.
εἰ γάρ τις εἰς ἔννοιαν ἔλθοι τῶν πάλαι
XX ΣΤΙ τὴν τῶν ἀνάκτων ἀξίαν λελογχότων P̄
καὶ τὰς ἐκείνων πρακτικὰς θεωρίας
εἰπεῖν θελήσοι καὶ προδεῖξαι τῷ λόγῳ,
ἥττους φανοῦνται τοῦ κρατίστου δεσπότου.
τοιοῦτος οὐ γάρ ἐστι τῶν πάλαι μέδων
αὖθις νέων τε τῶν φορούντων τὰ στέφη
ἐν χρηστότητι καὶ θεουργικῷ βίῳ.
ἔδει μενοῦνγε τὸν κεκαλλωπισμένον
κλήσει πανόλβῳ τοῦ κράτους τῆς ἀξίας
ἄμοιρον εἶναι μηδ᾽ ὅλως τῶν πραγμάτων,
ἐν πράγμασιν γάρ ἐστιν ἡ τελειότης.
λεία βάσις γὰρ εἰκότως παρεσχέθη
βροτοῖς ἅπασιν ἐκ θεοῦ τοῦ δεσπότου,
ἐν ᾗ βαδίζων πᾶς τις ἀνθρώπων γένους
ὑπεκδιδράσκει συμποδῶν προσκομμάτων
τῶν τῇ τραχείᾳ προσπεφυκότων τρίβῳ,
ἵκται δ᾽ ἰθείᾳ καὶ πανωμάλῳ βάσει
τῶν παντοδαπῶν ποικίλων χαρισμάτων,
ὧνπερ παρέσχεν ἡ χάρις τοῦ πνεύματος.
τῷ χριστομιμήτῳ δὲ πανσέπτῳ λόγῳ
ταπεινόφρων πέφηνεν ὡς εὐεργέτης, |

116 ϊκται et ϊθεία et ita ubique M

ἐθνῶν ὑπούλων τοὺς ἀκαμπεῖς αὐχένας f.169
σοβῶν δι᾽ αὐτοῦ καὶ καθαιρῶν εἰς τέλος,
ἵππειον ἐχθροῦ Χριστὸς ὥσπερ τὸ θράσος
πώλῳ πατάσσων εὐτελεστάτῳ γένει.
τῇ πρᾳότητι πλουσιώτατος πέλει
πρόσταγμα πληρῶν ἐντολῶν θεηγόρων·
ἐντεῦθεν αὐτῷ κληροδοτεῖ γῆς τοὺς ὅρους
ἡ παντάνασσα τοῦ θεοῦ θεσμουργία,
τὸν μακαρισμὸν τῶν ἀνωτάτω γερῶν
τούτῳ νέμουσα καὶ πορίζουσα κλέος.
εἰρηνοποιός ἐστιν ὡς ὁ δεσπότης
Χριστός, τὸ σεπτὸν τῆς θεαρχίας σέλας,
πόρρω διώκων τὰς θεοστυγεῖς μάχας
ὡς κακοποιῶν προσφιλεῖς ἀλαζόνων,
πᾶσιν δὲ πλοῦτον τῆς γαλήνης προσνέμων
τῆς καλοποιοῦ καὶ πανημερωτάτης·
υἱὸς δι᾽ αὐτῆς χρηματίζων, ὡς θέμις,
τοῦ παντάνακτος καὶ θεοῦ καὶ δεσπότου.
οἴκτου τὰ ῥεῖθρα δαψιλῶς ἀναβρύει
νέμων ἅπασιν πλουσίως ὑπηκόοις
ὑπὲρ τὸ πλῆθος ὑετοῦ σταλαγμάτων,
ἀεννάως βλύζει τε τὰς εὐποιίας
δρμὴν ἔχων ἄπληστον εἰς εὐπραξίαν,
μή πω κορεννὺς τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν
εἰς τὰς προχεύσεις καὶ δόσεις τοῦ χρυσίου
καὶ τὴν πενήτων ἄπλετον χορηγίαν.
ὡς ἄλλο μηδὲν εἴπερ ἦν κεκτημένος
σοφὸν θεοῦ πρόσταγμα, τοῦτο καὶ μόνον

---

128 Deuteronom. 28
143 ὁρμὴν M

ἱκανὸν ἦν πλῆξαί τε τοὺς ἐναντίους
XX ΣΤΙ ξενίζον αὐτὰς τὰς ἀσωμάτους φύσεις | PN
f. 169ᵛ καὶ προξενοῦν τὰ θεῖα τῶν ἀνακτόρων
κάλλη θεαυγῆ τῶν βροτῶν ὑπέρτερα
εὐωχίαν τε τὴν διηνεκεστάτην
ἀκηράτοις ἴκουσαν ἐν διεξόδοις
κρείττω τε πάντων ὡραϊσμῶν δρωμένων
καὶ τῶν ἁπάντων κοσμικῶν ἀνωτέραν.
ποῖος τόπος γὰρ οὐ γέμει δωρημάτων
τῶν τοῦ θεόπτου δεσπότου Βασιλείου;
πραιτωρίων μὲν οἱ τόποι πεπλησμένοι
πάλαι τε καὶ νῦν καὶ τὸ μέλλον εἰς τέλος
ἐν ἡμέρᾳ καὶ νυκτὶ βλυζόντων σφόδρα,
ἄβυσσος ὄντων μηδαμῶς κενουμένη·
καὶ πᾶς τις ἄλλος ἐνδεουμένων τόπος
πλήρης δέδεικται δεσπότου Βασιλείου
τῆς εὐσεβουργοῦ παντελοῦς εὐποιίας·
καὶ μέχρι πάντων ἐμβόλων τὴν πλουσίαν
ὑπεκπροτείνει παμφανῶς εὐσπλαγχνίαν.
πρὸς ταῦτα πάντως εἰκός ἐστιν ἐκφράσαι
τοὺς ἀγγέλους ἄνωθεν εὐλόγῳ λόγῳ
σαφῶς τὸ ῥητὸν τοῦ πάλαι Κορνηλίου·
‘οἱ σοὶ μὲν οἰκτιρμοί τε καὶ μέγας τόνος
τῶν σῶν προσευχῶν ἐν προσώπῳ κυρίου
εἰς οὐρανὸν προσῆλθον ἀπτέρῳ τάχει
πρὸς σὴν ἄληστον μνημονευτικὴν χάριν
εἰς τοὺς ἀπείρους καὶ διηνεκεῖς χρόνους
αἰώνιον μισθόν τε καὶ σωτηρίαν.’
ποῖος βροτὸς πόνοις δὲ συμπεφυρμένος

---

170 Act. apost. 10, 30 sqq.

ἔχων τε θλίψιν ἐκ δυναστῶν τῆς βίας
ἀρχοντικῇ τε καταδρομῇ δεδμημένος
καὶ τῷ τυράννῳ καὶ σπαρακτικῷ θράσει, |
εἶτα προσελθὼν τῷ γαληνῷ δεσπότῃ, f.171
οὐκ εὐθὺς εὗρε τὴν λύσιν τῶν σφαλμάτων
καὶ τὴν ἄμειψιν ἐνδίκως τῶν πρακτέων;
τίς τῶν πάλαι γὰρ καὶ νέων ἀνακτόρων
τοιοῦτον ἔσχεν εὐπρεπέστατον τύπον,
ὡς πᾶσιν ἄρδην ἐξ ἴσου προστυγχάνειν
νέοις γέρουσιν ἀστικοῖς τε καὶ ξένοις
ἄρχοντα καὶ πένητα μὴ διακρίνων,
καθὼς ἔφησεν ἡ θεοῦ θεσμουργία;
ἄναξι μὲν τοῖς πρόσθεν ὀφρὺς ἦν θράσους
τοῖς προσπεσοῦσι μὴ νέμειν τὰς ἐκβάσεις·
ὁ δ' αὖ ποθητὸς τῷ θεῷ Βασίλειος,
ὁ πανσέβαστος πάγκλυτος στεφηφόρος,
ἐπὰν προσέλθοι τις βροτῶν οἰκτρὸς πάνυ,
παραβλέπει μὲν οὐδ' ὅλως τὸν πλησίον,
κλίνας τὸ οὖς δὲ πᾶσι τοῖς λόγοις τότε
δίδωσι τὴν αἴτησιν ἐν προθυμίᾳ.
ἅπαντα ταῦτα Χριστὸς ὁ ζωῆς ἄναξ
ἐν οὐρανοῖς ἔγραψεν εἰς θεῖον θρόνον·
XX ΣΤΙ διὸ κραταιοῖ τοῦ σεμνοῦ Βασιλείου Σ
τὸ βασίλειον ἐν θεῷ κατὰ κράτος,
οἶδεν γὰρ οἶδεν ὕψος εἰς φέρειν μέγα
τοὺς τὴν ἔπαρσιν μηδ' ὅλως κεκτημένους.
ἀλλ' ὦ θεουργὲ τῶν ἁπάντων κτισμάτων
ἄναξ ἀνάκτων Χριστὲ φῶς θεοῦ λόγε,

189 Deuteron. 16, 19. Exod. 23, 6
190 ὀφρῦς M

πατὴρ σὺν υἱῷ πνεῦμά τε ζωηφόρον
τὸν γῆς ἄνακτα, τὸν φοροῦντα τὸ στέφος,
Βασίλειον τὸν πιστὸν ὄντα σὸν λάτριν
τῇ δεξιᾷ σου τῇ παναλκιμωτάτῃ
φρούρει φύλαττε καὶ βλάβης πάσης σκέπε |
f. 171ᵛ *δρωμένων ἐχθρῶν τε καὶ κεκρυμμένων.*
δὸς νῖκος αὐτῷ τῶν ἐθνῶν κατὰ κράτους
ὑπὲρ τὸ νῖκος δαυϊτικῶν μυριάδων,
πρόσπονδα δεικνὺς τοῖς ποσὶν τοῦ δεσπότου
ἅπαντα φῦλα βαρβάρων κληρουχίας,
τούτων τροποῦσθαι τὰς φάλαγγας καὶ στίφη
καὶ τοὺς Μάνεντος μυσταγωγοὺς καὶ φίλους.
ἔκτεινον αὐτοῦ τοὺς χρόνους μηκεστάτως
ὑπὲρ προφήτου Μωσέως τὰς ἐκτάσεις,
διδοὺς ἄπλητον εὐετηρίαν βίου
καὶ τῆς χαρᾶς πάντερπνον εὐρυχωρίαν,
εἰρηνικῶς ἄγειν τε πάντα τὸν χρόνον
μάχης ἄνευθε καὶ λύπης καὶ φροντίδων,
ἄτερ δὲ δεινῆς ἐθνικῆς παρουσίας.
σύστειλον ἐχθρῶν τοὺς φθόνους καὶ τοὺς δόλους
καὶ τοὺς ἐκείνων δυσμενεστάτους λόχους.
θαυμαστὸν αὐτὸν δεῖξον εἰς ἔθνη λόγε
ἔχοντα τὴν σὴν ἀπρόσιτον ἐλπίδα
λιταῖς ἀλήκτοις τῆς πανυμνήτου κόρης
τῆς παντανάσσης καὶ πανάγνου παρθένου
καὶ τῶν ἁπάντων ἁγίων αἰωνίως. ΣΛΛ

Haec cur isti syllogae praemissa sint, etsi non statim apparet — id quod haud dubie LX priorum versuum iactura effectum est —, non tamen difficile est ad investigandum.

Nemo enim nescit saepissime libris manu scriptis et praefigi et subtexi carmina, idque variis de causis factum esse consentaneum est. Ut praetermittam versus aut a librariis aut a possessoribus animi causa fusos ut ab hoc loco alienos, tria potissimum eorum genera distinguenda sunt. Aut laudes continent scriptoris[1]) cuius opera codici insunt — talia longe sunt frequentissima et in anthologiis quoque similibusque libris velut apud Diogenem Laertium inveniuntur —, aut eius ad quem scriptor[1]) libros suos misit[2]), aut denique eius cui codex ipse ab homine aliquo litterato[3])

1) Scriptoris nomine mihi hoc loco ei quoque comprehendendi sunt qui aliorum scripta recensuerunt et publicarunt (cf. e. g. A. Eberhardi praef. fabul. romanens. graec. p. VII sqq.) et qui nil nisi excerpta composuerunt (cf. epigrammata excerptis Constantini historicis et de natura animalium praemissa) et quicumque similibus studiis operam navarunt (cf. senarii Nicetae *συναγωγῇ τῆς χειρουργικῆς τέχνης* adiecti in Bandinii catal. codd. gr. bibl. Laur. III p. 80 sqq.).

2) Ex maximo exemplorum numero duo afferam saeculi IX et X ineuntis: Theognosti versus quibus *κανόνας* Leoni VI Sapienti dedicat [non Leoni V Armenio, neque enim aut versus illi aut quae leguntur Crameri Anecd. Oxon. II p. 2, 18 *σοὶ ἐπ' αὐτῷ τῷ ἄνθει τῆς νεότητος* et p. 2, 1 *ἐν οὕτω νεαρᾷ* (*νεκρᾷ* Cramer.) *τῇ ἡλικίᾳ τὸ κράτος ἔχοντι* in hunc quadrant, optime quadrant in unum Leonem Sapientem] et Genesii epigramma 'regnorum' libris ad Constantinum VII Porphyrog. missis additum.

3) Huius generis duo sunt epigrammata eam ob causam confecta, ut codicibus Leoni VI imperatori donandis praefigerentur: alterum Petri Patricii Theodoreti *ἑλληνικῶν παθημάτων θεραπευτικόν* (v. Lambecii comm. IV² p. 400 sq.), alterum hominis nescio cuius librum tacticum offerentis (v. R. Foerster Hermae XII p. 462).

oblatus cuiusve in usus exaratus est.[1]) Sunt etiam de quibus dubites cuinam horum generum aptissime tribuas. Versibus autem codice Mediceo servatis utrum syllogae illius conditorem, an eum cuius in usus ea descripta, an cui oblata esset celebratum esse imperatorem malis, si rem spectas, fere idem est. Ipsum enim Basilium (cf. infra p. XXVIII) libros conquisivisse et collegisse quis est qui credat? Quicquid igitur LX illis versibus deperditis dictum fuisse sumis, re ipsa adduceris ad suspicandum corpus illud librorum antimanichaeorum carmine adiecto Basilio imperatori esse dedicatum. Quod pro certo licebit affirmare, contingat modo quam ob causam id fieri potuerit probabiliter explicare.

Gravissimi totius carminis sunt versus 212—217. His cum ipsi commemorentur Manichaei monstratur via.

Basilius Macedo cum Michaele occiso a. 867 gubernacula rei publicae prehenderet, nullum gravius imperio Romano imminebat periculum quam quod a Paulicianorum secta creabatur; quos non solum originem ducere a Manichaeis putabant, sed ipsos etiam Manichaeorum nomine vulgo compellabant. Diu enim ab imperatoribus Romanis maximeque Theodorae crudeli pietate[2]) vexati et oppressi Armeniae in montes con-

---

1) Cf. Basilii imp. codicem operum Gregorii Naz. (infra p. XXVIII 2) et parallelorum librum Eudociae Augustae (Montfaucon pal. gr. p. 295 sq.) et Zachariae papae codicem dialogorum Gregorii M. (Batiffol Mél. d'archéol. et d'hist. VIII p. 303).

2) *Κατὰ τὸ ὑπὸ κυρίου εἰρημένον ἐν εὐαγγελίοις* [Luc. 19, 27]· *τοὺς μὴ θέλοντάς με βασιλεῦσαι ἐπ' αὐτοὺς ἐνέγκατε ἔμπροσθέν*

fugerant suisque legibus et institutis usi novam civitatem condiderant. Unde Saracenorum auxiliis aucti et confirmati crebris incursionibus totius fere Asiae agros vastabant, urbes diripiebant, cuncta ducebant et trahebant. Neque prius hoc periculum extinctum est, quam bello plures per annos ancipiti Marte gesto Chrysocheres dux interfectus et praecipua eorum castella expugnata sunt. Quod factum esse videtur aut a. 871 aut non multo post.[1]) Versus igitur quibus instans aut flagrans tunc bellum Paulicianorum spectatur, inter annum 867 et 871 conscriptos esse necesse est.[2])

Neque vero tunc armis solummodo adversus istos pugnatum est. Haud enim multo ante quam in exilium missus est (a. 867)[3]) Photius patriarcha tres composuit libros quibus unde orta esset secta expli-

---

μου καὶ κατασφάξατε αὐτούς, ut ait Petrus Siculus hist. Manich. c. 21 extr.

1) De Basilii cum Paulicianis bello cf. Georg. monach. contin. p. 755 sq. Muralt., Genesii regnorum l. IV p. 115 et 120 sqq. Bonn., Constant. Porph. v. Basilii (= Theoph. cont. V) c. 37—43, a quibus omnes posteriores pendere totos exposuit Ferd. Hirsch *Byzant. Studien* (v. p. 169 sqq. 248 sqq.). Quae rerum Arabicarum scriptores tradunt v. apud Weil *Geschichte der Kalifen* II p. 470 sqq.

2) Carmen factum esse non multo post quam Basilius regnare coeperit, etiam ex omnibus quae de illius virtutibus dicuntur dilucide apparet.

3) Cf. *διήγησις περὶ τῆς Μανιχαίων ἀναβλαστήσεως* cap. 27. Quoniam mox interituram esse sectam praedicere ausus est, scripsisse videtur quo tempore iam maiore apparatu bellum parabatur. V. etiam Hergenroether *Photios Patriarch von Constantinopel* III p. 146.

caret et ne latius serperet pestis caveret, quartumque postea exul ad Arsenium abbatem misit. Anno autem fere 870[1]) Petrus quidam Siculus simili ratione similibusque verbis historiam Manichaeorum scripsit eorumque insuper errores sex libris refutare instituit. Iisdemque his temporibus attribuenda videtur recipiendorum Manichaeorum formula a Cotelerio Tollioque edita.[2]) Qua quae de Paulicianorum rebus et opinionibus dicuntur, ea ad verbum fere conveniunt cum Photii narratione[3]) adeo ut aut ab ipso Photio

---

1) Cf. Hergenroether l. c. p. 148. Quae nuper de Photii Petrique libris singulari cum levitate disputavit Karapet Ter-Mkrttschian *die Paulikianer* Lips. 1893, ea pluribus refellere ab hoc loco alienum est.

2) Cf. supra p. XIII sq. not. 1. Quae posui longum est hoc loco accuratius demonstrare.

3) Cf. p. 144—148 Toll. (545 Cot.) cum Photii I 25 et 6—10, veluti p. 144 (545):

ἀνάθεμα τοῖς μὴ λέγουσι πατέρα παντοκράτορα ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων, ἀλλὰ μόνον πατέρα ἐπουράνιον, ἔχοντα μόνον τὴν τοῦ μέλλοντος ἐξουσίαν [αἰῶνος], ὡς τοῦ παρόντος αἰῶνος καὶ τοῦ κόσμου παντὸς οὐχ ὑπ' αὐτοῦ γενομένων ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ἐναντίου αὐτῷ τοῦ πονηροῦ κοσμοκράτορος.

Phot. c. 6:

πατέρα εὐθέως οὐ τὸν παντοκράτορα καὶ ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων ἀνακηρύττοντες, ἀλλὰ πατέρα φάμενοι τὸν ἐπουράνιον ἐπισυνάπτουσιν . . . et paullo ante: *τὸν ἐπουράνιον πατέρα, ὃν καὶ τῆς τοῦδε τοῦ παντὸς ἐξουσίας ὑπερορίζουσι τοῦ μέλλοντος μόνον τὸ κράτος αὐτῷ ἐγχειρίζοντες· ἕτερον δὲ τὸν δημιουργὸν τοῦ κόσμου, ᾧ καὶ τὸ κῦρος τοῦ παρόντος αἰῶνος χαρίζονται.*

Re idem sed verbis diversis dicunt Petrus abbas c. 6 (ed. Gieseler append. ad Petri Siculi hist. M. Gotting. 1849) et Petrus Siculus c. 10.

aut eius iussu confectam esse eam iure opinor suspiceris.[1])

Quae cum ita sint, oculos mentesque hominum eruditorum ad hostem infensissimum intentos facile intellegitur tunc quasi ultro conversos esse in eos quoque, qui olim magno impetu in eundem — ut putabant — adversarium inruerant. Quod eo minus mirum videri debet, quoniam cum per duo fere saecula neglecta iacuissent doctrinae studia, hac ipsa aetate rursus vigescere atque sicut ager qui multos annos quievit uberiores efferre fruges coeperant; idque ipsum qui tunc artes liberales amplectebantur in primis sibi agendum esse perspexerant, ut veterum litterarum monumenta — naufragii diceres reliquias — unde unde colligerent conservarent divolgarent. Leonem philosophum[2]) Photium Aretham memorasse satis erit, ut demonstretur collectionem librorum antimanichaeorum minime abhorrere ab illius aetatis studiis litterarum.

Quid si ne Basilius quidem imperator talia parvi fecisse aut contempsisse videatur? Qui quamquam ipse bonarum artium disciplina caruerat — utpote de agasone aulicus factus et *ex humili magna ad fastigia rerum* elatus —, filii ut quam diligentissime omnibus

---

1) Ne id quidem hoc loco silentio transire par est, quod quae initio *τῆς ἐπαναγωγῆς τοῦ νόμου* a Basilio Leone Alexandro imperatoribus inter a. 884 et 886 editae de origine et natura legis disputantur, ea Manichaeorum praecipue opiniones spectant; cf. Zachariae a Lingenthal 'Basilii, Constantini et Leonis impp. prochiron' (Heidelb. 1837) p. LXXXIII sq., qui hic quoque Photii vestigia facile cerni recte monuit.

2) Cf. Theophan. contin. IV 29 p. 192 Bonn.

doctrinis impertirentur, Photio ab exilio revocato providit. Sibi ipsi ne litterarum prorsus deesset laus, duos libellos, *παραινέσεις πρὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν Λέοντα*, si non scripsit[1]), at certe scripsisse voluit videri. Eius ad usum exaratus est Gregorii Nazianzeni operum codex totius domus Augustae simulacris ornatus multisque aliis picturis distinctus, egregium hodie bibliothecae Parisiensis decus.[2]) Maioris vero est momenti quod Basilii auctoritate nutuque sese ad Manichaeorum doctrinam impugnandam adductum esse testatur Petrus Siculus.[3]) Atque sicuti barbarorum gentes finitimas ad dei cultum erudire studuit, Iudaeos imperii Romani incolas qualicumque modo ad Christi fidem convertere enisus est, paganos quot supererant graecos ad baptismum adegit[4]), Arabes ut ad veram religionem vocaret Nicetam philosophum Byzantinum Mahometis librum redarguere iussit *οὐκ ἀνεχόμενος ... βάρβαρα σώματα μόνον τροποῦσθαι πανάθλια, εἰ μὴ καὶ ψυχὰς θεομά-*

---

1) Cf. Hergenroether l. c. III p. 242.

2) Cf. Montfaucon pal. graec. p. 250 sqq. et H. Bordier *Description des peintures dans les mss. grecs de la bibliothèque nationale* (Paris. 1883) p. 62 sqq. Eodem imperatore (ut monet Usener) duo scripta sunt tabularum astronomicarum a Ptolemaeo et Theone compositarum (*τῶν προχείρων κανόνων*) exempla Florentinum (Laur. 28, 26) et Leidense (gr. 78); atque illud tam splendide exornatum est, ut in usum domus Augustae scriptum esse facile conicias.

3) Cf. hist. Manichaeorum c. 43.

4) Cf. ad haec omnia Bandurii adnot. ad Constant. Porphyr. de administr. imp. c. 36 init., Hergenroether l. c. II p. 594 sqq., Hirsch *Byzant. Stud.* p. 255 adn. 6. Adde Nicolai patriarch. ep. 139 Mign. CXI p. 365.

χους ὡς διστόμῳ τῷ τῆς ἀληθείας λόγῳ διχάσειεν[1]), ita eum Manichaeos quoque sive Paulicianos ut ad ecclesiae gremium reduceret acerrime operam dedisse consentaneum est.[2]) Nonne igitur gratissimum illi facturum fuisse existimabimus qui veteres libros antimanichaeos conquirendo et colligendo praesidium simul et telum suppeditasset, quo propugnaretur pariter fides Christiana et incesserentur hostes infensissimi?

Ergo, ut brevi comprehendam, haud ita multo post quam Basilius Macedo rerum potitus est, homo quidam eruditus libros aliquot ad Manichaeorum opiniones refutandas maxime idoneos describendos curavit descriptosque imperatori bellum Paulicianorum agitanti una cum carmine illius laudes et ipsius vota continente tradidit.

Perexigua huius syllogae pars servata est codice Mediceo. Existit igitur hoc loco nova quaestio, num aliae forte eius reliquiae possint indagari.

Ex librorum contra Manichaeos scriptorum numero, quos permultos fuisse vel Epiphanius panar. LXVI 21 et Theodoretus haeret. fab. I 26 et Heraclianus Chal-

---

1) Cf. Mign. CV p. 672[a], Hergenroether II p. 601. De huius hominis aetate cum mira olim fabulati sint, in medium proferre iuvat codicis bibl. Bodleianae Laudiani 73 (saec. XVI) testimonium. Cuius fol. 102[v] 'Nicetae Byzantini philosophi..... contra eos qui symbolo adiecerunt filioque' libri (nondum ut videtur editi) titulo haec subiciuntur: ἦν (ἥν cod.) δὲ οὗτος ὁ συγγραφεὺς Βυζάντιος ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς βασιλείας τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ υἱοῦ Θεοφίλου, διαρκέσας μέχρι καὶ τῆς βασιλείας αὐτῆς τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ σοφοῦ (cf. Coxe catal. codd. bibl. Bodleianae I p. 559).

2) Cf. etiam supra p. XXVII not. 1.

cedonensis (v. Photii bibl. cod. 85) et Photius hist. Manich. 11 docent,[1]) praeter syllogam Mediceam pauci sane diem tulerunt. Atque vetustiorum[2]) quidem Serapionis Thmuitani commentatio et Titi Bostreni gravissimum opus — vel potius dimidia eius fere pars — sola servata sunt idque codice Genuensi saec. XI.[3]) Haec autem quasi quodam cognationis vinculo coniuncta sunt cum syllogae Mediceae libris. Et horum enim et illorum ea est condicio, ut quibus falsam esse Manichaeorum doctrinam demonstretur argumenta non tam ex libris sacris promantur quam ex rerum natura vitaque communi et ex cogitandi disserendique ratione desumantur. Sit hoc ita, non sane necessario inde efficitur Genuensem quoque syllogam — ita enim liceat appellare Titi et Serapionis opera — corporis Medicei olim fuisse partem; quamvis veri simile id esse rem ipsam spectanti non possit non videri. Ecce autem haesitantibus nobis succurrit Photius. Qui cum in bibliotheca[4]) Heracliani copiis usus praecipuos Ma-

1) Porphyrii Gazensis cum Iulia Manichaea disputationem sese litteris mandasse narrat Marcus diaconus vit. Porph. c. 88.

2) Sylloga librorum antimanichaeorum recentioris aevi inest codici Sinaitico 383 saec. IX, qui continet Pauli Ioannisque Christianorum cum Manichaeis disputationes aliaque ab A. Mai nov. patrum bibl. IV 2 p. 80—110 ex codice Vatic. gr. 1838 (s. XIV/XV ut fertur) edita, praeterea *περὶ τοῦ δυσωνύμου Μάνεντος* (inc. *ὁ Μάνης οὐκ ἔστι ἀπὸ Χριστιανῶν*) i. Cyrilli Hierosolymitani catech. VI 21 sqq., quod fugit Gardthausenum catal. codd. graec. Sinaiticorum p. 89 sq.

3) Cf. act. academiae Berolinensis 1894 p. 479 sqq.

4) Cod. 85 p. 65b Bk. Commemorat Hegemonium *τὸν τὰς*

nichaeorum adversarios enumerasset, in primo de eorum rebus et opinionibus libro[1]) praeter illum amplissimi XX librorum operis conditorem solos commemorat Titum Bostrenum, Serapionem Thmuitanum, Alexandrum Lycopolitanum[2]), ipsos utriusque syllogae scriptores potissimos, idque ita ut manu eum versasse illorum opera credas. Photium vero ea scripsisse vidimus non multo ante annum 867, corpus illud Basilio imperatori traditum est non multo post hunc annum. Facile igitur quispiam in eam adducatur opinionem ut ne id quidem sine Photio tunc exule factum esse putet[3]), cum praesertim primus et unicus Alexandri testis sit et Christianum eum fuisse contendat, sicut etiam eius libro in codice Basilii inscriptum legitur *Ἀ. Λ. ἐπιστρέψαντος ἐξ ἐθνῶν* — quae verba eam ipsam ob causam adiecta esse conieceris, ne offenderet pagani hominis liber cum Christianis coniunctus. Sed haec lubrica, perquam autem probabile opinor est codicem illum Basilio imperatori donatum praeter Didymum Alexandrum Methodium continuisse cum alios fortasse tum Titi et Serapionis libros.

Ἀρχελάου . . . ἀντιλογίας ἀναγράψαντα, Titum Bostrenum, Georgium Laodicenum, Serapionem Thmuitanum, Diodorum (Tarsensem).

1) C. 11: *Τίτος τε ὁ Βοστρηνῶν ἐπίσκοπος καὶ Σαραπίων ὁ τῆς Θμούεως ὅ τε τῆς πόλεως Λύκων Ἀλέξανδρος τοὺς ἀρχιερατικοὺς ἐγκεχειρισμένος νόμους.*

2) Acta Archelai graeca illo tempore non iam extitisse et Photii et Petri Siculi ex libris cognoscitur.

3) Cf. Photii machinationem a Niceta narratam in vita Ignatii: Mansi XVI p. 284, Migne CV p. 565.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΛΥΚΟΠΟΛΙΤΟΥ

[ΕΠΙΣΤΡΕΨΑΝΤΟΣ ΕΞ ΕΘΝΩΝ]

ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΜΑΝΙΧΑΙΟΥ ΔΟΞΑΣ

M codex Mediceus
C editio Combefisii
P Mignei Patrologia

I *Ἡ Χριστιανῶν φιλοσοφία ἁπλῆ καλεῖται. αὕτη δὲ ἐπὶ τὴν τοῦ ἤθους κατασκευὴν τὴν πλείστην ἐπιμέλειαν ποιεῖται αἰνιττομένη περὶ τῶν ἀκριβεστέρων λόγων περὶ θεοῦ· ὧν τὸ κεφάλαιον τῆς περὶ ταῦτα σπουδῆς εἰκότως ἂν ἅπαντες ἀποδέξαιντο, ἔνθα τὸ ποιητικὸν αἴτιον τιμιώτατον τίθενται καὶ πρεσβύτατον καὶ πάντων αἴτιον τῶν ὄντων. ἐπεὶ καὶ τοῖς ἠθικοῖς τὰ ἐργωδέστερα παραλείποντες, οἷον τίς τε ἡ ἠθικὴ ἀρετὴ καὶ λογική, καὶ ὅσα λέγεται περὶ ἠθῶν καὶ παθῶν, περὶ τὸν ὑποθετικὸν διατρίβουσι τόπον, στοιχεῖα μὲν πρὸς ἑκάστης ἀρετῆς ἀνάληψιν οὐκ ἀποδιδόντες, παραγγέλματα δὲ παχύτερα ὡς ἐτύγχανεν ἐπισωρεύοντες, ὧν ὁ πολὺς δῆμος ἀκούων — ὡς ἐκ τῆς πείρας ἔστι μαθεῖν — σφόδρα ἐπιδίδωσιν εἰς ἐπιείκειαν, καὶ τῆς εὐσεβείας χαρακτὴρ ἐνιζάνει αὐτῶν τοῖς ἤθεσιν ἀναζωπυρῶν τὸ ἐκ τῆς τοιαύτης συνηθείας συνειλημμένον ἦθος καὶ κατ' ὀλίγον εἰς τὴν τοῦ καλοῦ αὐτοὺς ὄρεξιν ὁδηγῶν.* f. 179 p. 3 C

Εἰς πλεῖστα δὲ ταύτης ὑπὸ τῶν ἐπιγενομένων μερισθείσης ζητήσεις συνέστησαν πλείονες καθάπερ ἐν τοῖς ἐριστικοῖς, ἀφ' ὧν ἐντρεχεστέρους μὲν ἄλλους ἑτέρων

---

1 *αυτη* M: corr. C, talia non adscribam, nisi aliquo modo dubitari potest 7 *καὶ τοῖς*: f. *κἂν τοῖς* 12 *ἐπισορεύοντες* M: corr. C 15 *καί τις* Elter 17 f. *ἔθος*

μᾶλλον καὶ ζητητικωτέρους, ὡς ἄν τις εἴποι, γεγονέναι συμβέβηκεν· καί τινες ἤδη καὶ αἱρέσεων προὔστησαν· ἀφ' ὧν ἡ κατὰ τὸ ἦθος ἄδηλος κατασκευὴ ἐμαραίνετο p.4C τῆς μὲν κατὰ τὸν λόγον ἀκριβείας οὐκ ἐφικνουμένων τούτων ὅσοι τῶν αἱρέσεων ἡγεῖσθαι ἠξίουν, τοῦ δὲ πολλοῦ πλήθους στασιαστικώτερον πρὸς αὐτὸ διατεθέν- f.179v τος, κανόνος δὲ οὐδενὸς | ὑπόντος οὐδὲ νόμων ἀφ' ὧν τῶν ζητήσεων πορίσασθαι λύσιν. καθάπερ δὲ ἐν τοῖς ἄλλοις ἡ φιλοτιμία εἰς ὑπερβολὰς ἐκπίπτουσα οὐκ ἔστιν ὅ τι οὐ λυμαίνεται, II οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τούτων τῇ καινότητι τῶν δοξῶν ἑκάτερος τὸν πρὸ αὐτοῦ ὑπερβάλλεσθαι σπουδάζων εἰς ἀνήνυτον πρᾶγμα τὴν ἁπλῆν ταύτην ἐμβεβλήκασιν φιλοσοφίαν· ὥσπερ ὁ λεγόμενος Μανιχαῖος, ὃς Πέρσης μέν τίς ἐστιν τὸ γένος, κατά γε τὴν ἐμὴν δόξαν πάντας ὑπερβαλὼν τῷ θαυμάσια λέγειν· καὶ οὐ πάλαι μὲν ἐπεπόλασεν ἡ τούτου καινοτομία — πρῶτός γέ τις Πάπος τοὔνομα πρὸς ἡμᾶς ἐγένετο τῆς τοῦ ἀνδρὸς δόξης ἐξηγητὴς καὶ μετὰ τοῦτον Θωμᾶς καί τινες ἕτεροι μετ' αὐτούς —, αὐτὸς δὲ ἐπὶ Οὐαλεριανοῦ μὲν γεγονέναι λέγεται, συστρατεῦσαι Σαπώρῳ τῷ Πέρσῃ, προσκρούσας δέ τι τούτῳ ἀπολωλέναι.

Τοιάδε οὖν τις φήμη τῆς ἐκείνου δόξης ἀπὸ τῶν γνωρίμων τοῦ ἀνδρὸς ἀφίκετο πρὸς ἡμᾶς. ἀρχὰς ἐτί-

---

3 ἄδηλος: f. ἀκίβδηλος vel ἄδολος vel tale. ἀρίδηλος coni. Usener 6 αὑτὸ M 7 εἰπόντος M: corr. C ἀφ' ὧν . . . πορίσασθαι: cf. e. g. Philostr. v. soph. I 15 ὡς οὐδὲν οὕτω δεινὸν ἐρούντων ἄχος ὃ μὴ ἐξελεῖν τῆς γνώμης 11 f. ἕκαστος 17 Πάπος: cf. p. XIII 1 20 post λέγεται addendum καὶ aut cum C τε post συστρατεῦσαι 21 προσκυροῦσα M: προσκρούσαντα C, correxi 24 ⟨δύο⟩ ἀρχὰς C cf. 9, 17

θετο θεὸν καὶ ὕλην, εἶναι δὲ τὸν μὲν θεὸν ἀγαθόν, τὴν δὲ ὕλην κακόν· ἀγαθῷ δὲ πλείονι τὸν θεὸν ὑπερβάλλειν ἢ κακῷ τὴν ὕλην. τὴν δὲ ὕλην λέγει οὐχ ἣν Πλάτων, τὴν πάντα γινομένην ὅταν λάβῃ ποιότητα καὶ σχῆμα — διὸ πανδεχῆ καὶ μητέρα καὶ τιθήν⟨ην⟩ καλεῖ — καὶ Ἀριστοτέλης, τὸ στοιχεῖον περὶ ὃ τὸ εἶδος καὶ ἡ στέρησις, ἀλλ' ἕτερόν τι παρὰ ταῦτα· τὴν γὰρ ἐν ἑκάστῳ τῶν ὄντων ἄτακτον κίνησιν, ταύτην ὕλην καλεῖ. συντετάχθαι δὲ τῷ θεῷ δυνάμεις ἑτέρας οἷον ὑπηρέτιδας, ἀγαθὰς πάσας, καὶ ἄλλας τῇ ὕλῃ ὁμοίως, πάσας κακάς. τὸ δὲ λαμπρὸν καὶ τὸ φῶς καὶ τὸ ἄνω, πάντα ταῦτα σὺν τῷ θεῷ εἶναι, τὸ ἀμυδρὸν δὲ καὶ τὸ σκότος καὶ τὸ κάτω σὺν τῇ ὕλῃ. εἶναι δὲ καὶ τῷ θεῷ ὀρέξεις, ἀλλὰ καὶ ταύτας ἀγαθάς, καὶ τῇ ὕλῃ ὁμοίως, ἀλλὰ πάσας κακάς. III εἰς ἐπιθυμίαν οὖν ποτε τὴν ὕλην ἐλθεῖν εἰς | τὸν ἄνω ἀφικέσθαι τόπον, ἀφικομένην δὲ f.180 θαυμάσαι τό τε λαμπρὸν καὶ τὸ φῶς ὅσον ἦν παρὰ τῷ θεῷ, καὶ δὴ θέλειν τὴν ἀρχὴν ταύτην κατασχεῖν τὸν θεὸν παρωσαμένην. τὸν δὲ καὶ βεβουλῆσθαι μὲν ταύτην τιμωρήσασθαι, ἀπορεῖν δὲ κακοῦ ᾧ δὴ καὶ τιμωρήσηται· μὴ γὰρ εἶναι κακὸν ἐν θεοῦ οἴκῳ. πέμψαι οὖν τινα δύναμιν, τὴν ὑφ' ἡμῶν καλουμένην ψυχήν, ἐπὶ τὴν ὕλην, ἥτις αὐτῇ διὰ πάσης μιχθήσεται· ἔσεσθαι γὰρ τῆς ὕλης θάνατον τὸν μετὰ ταῦτά ποτε τῆς δυνάμεως ταύτης χωρισμόν. οὕτως οὖν κατὰ πρόνοιαν τοῦ

2 cf. Plato civ. II 358e πλείονι δὲ κακῷ ὑπερβάλλειν τὸ ἀδικεῖσθαι ἢ ἀγαθῷ τὸ ἀδικεῖν 5 καλεῖ: Tim. 49a sqq. 6 Aristot. organ. II p. 402 sqq. Waitz 21 ἐν θεοῦ οἴκῳ ut 27, 12: cf. Plat. Phaedr. p. 247a

5 τιθὴν M: correxi cl. Plat. Tim. 49a 52d 88d 17 f. θαυμάσαι τε τὸ λ. (et 18 καὶ δὴ ⟨καὶ⟩?)

θεοῦ μεμῖχθαι τὴν ψυχὴν τῇ ὕλῃ, ἀνόμοιόν τι πρᾶγμα ἀνομοίῳ. ἐν δὲ τῇ μίξει συμπαθεῖν τῇ ὕλῃ τὴν ψυχήν· ὥσπερ γὰρ ἐν φαύλῳ ἀγγείῳ συμμεταβάλλεσθαι πολλάκις τὸ ἐνυπάρχον, οὕτω δὲ καὶ ἐν τῇ ὕλῃ τοιοῦτό τι τὴν ψυχὴν παθοῦσαν παρὰ τὴν οὖσαν ἠλαττῶσθαι φύσιν εἰς μετουσίαν κακίας. οἰκτεῖραι οὖν τοῦτο τὸν θεὸν καὶ πέμψαι τινὰ ἑτέραν δύναμιν, ἣν ἡμεῖς καλοῦ- p.5C μεν δημιουργόν· ἧς δὴ ἀφικομένης καὶ τῇ κοσμοποιίᾳ ἐπικεχειρηκυίας ἀποκεκρίσθαι τῆς ὕλης ἐκεῖνο τῆς δυνάμεως, ὅσον ἀπὸ τῆς μίξεως οὐδὲν ἦν ἄτοπον πεπονθός, καὶ γεγονέναι ἥλιον καὶ σελήνην πρῶτον, τὸ δὲ ἐν μετρίᾳ γεγονὸς κακίᾳ ἀστέρας καὶ τὸν οὐρανὸν σύμπαντα. τῆς οὖν ὕλης ἧς ἀπεκρίθησαν ἥλιος καὶ σελήνη τὸ μέρος ἐκτὸς τοῦ κόσμου ἀπεληλάσθαι, καὶ εἶναι ἐκεῖνο πῦρ, καυστικὸν μὲν σκοτῶδες δὲ καὶ ἀφεγγές, νυκτὶ προσόμοιον. ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις στοιχείοις καὶ φυτοῖς καὶ ζῴοις τοῖς ἐν τούτοις ἀνωμάλως φέρεσθαι τὴν θείαν δύναμιν μεμιγμένην. διὸ δὴ καὶ τὸν κόσμον γεγονέναι καὶ ἐν αὐτῷ ἥλιον καὶ σελήνην ταῖς γενέσεσιν καὶ ταῖς φθοραῖς ἀεὶ τὴν δύναμιν τὴν θείαν τῆς ὕλης ἀποχωρίζοντας καὶ πρὸς τὸν θεὸν παραπέμποντας. IV ἐπὶ γάρ τοι τῷ δημιουργῷ ἑτέραν δύναμιν ἐπὶ τὸ φωτοειδὲς τοῦ ἡλίου κατελθοῦσαν ταῦτα .180ᵛ διαπραγμα|τεύσασθαι, καὶ εἶναι καὶ ἐμφανὲς τὸ πρᾶγμα καί, ὡς ἄν τις εἴποι, τυφλῷ δῆλον. ἐν μὲν γὰρ ταῖς αὐξήσεσιν τὴν σελήνην λαμβάνειν τὴν ἀποχωριζομένην δύναμιν ἀπὸ τῆς ὕλης καὶ πλήρη γίνεσθαι ταύτης τὸν

---

1 μεμίχθαι M 3 συμμεταβάλλεται C 10 f. ὑπὸ τῆς μ. cf. 7, 25. 19, 9 13 expectaveris τῆς οὖν ὕλης ἐκεῖνο τὸ μέρος οὗ ἀπεκρίθησαν κτέ. 22 ἐπεὶ et 23 καθέλκουσαν M: correxi, cf. act. Archelai p. 68 sq. Routh[2] 27 πλήρης M: corr. C

χρόνον τοῦτον, πληρωθεῖσαν δὲ ἐν ταῖς μειώσεσιν εἰς τὸν ἥλιον ἀναπέμπειν· τὸν δὲ πρὸς τὸν θεὸν ἀφιέναι, ποιήσαντα δὲ τοῦτο ἐκδέχεσθαι πάλιν τὴν ἀπὸ τῆς ἑτέρας πανσελήνου πρὸς αὐτὸν τῆς ψυχῆς μετοίκησιν καὶ παραλαβόντα ὁμοίως πρὸς τὸν θεὸν ἐᾶν αὐτομάτως φέρεσθαι καὶ τοῦτο διὰ παντὸς ἐκπονεῖν. καὶ εἰκόνα δὲ ἐν ἡλίῳ ἑωρᾶσθαι τοιαύτην, οἷόν ἐστι τὸ τοῦ ἀνθρώπου εἶδος, καὶ ἀντιφιλοτιμήσασθαι τὴν ὕλην ποιῆσαι τὸν ἄνθρωπον ἐξ αὐτῆς κατὰ τὴν διὰ πάσης αὐτῆς τῆς δυνάμεως μῖξιν, ἔχοντα καὶ αὐτόν τι τῆς ψυχῆς· πολὺ μέντοι συμβεβλῆσθαι τὸ εἶδος εἰς τὸ πλεῖόν τι παρὰ τὰ ἄλλα θνητὰ ζῷα τῆς δυνάμεως τῆς θείας τὸν ἄνθρωπον μετασχεῖν, ὑπάρχειν γὰρ αὐτὸν θείας δυνάμεως εἰκόνα. τὸν δὲ χριστὸν εἶναι νοῦν· ὃν δὴ καὶ ἀφικόμενόν ποτε ἀπὸ τοῦ ἄνω τόπου πλεῖστόν τε τῆς δυνάμεως ταύτης πρὸς τὸν θεὸν λελυκέναι καὶ δὴ καὶ τὸ τελευταῖον ἀνασταυρωθέντα παρασχέσθαι γνῶσιν τοιῷδε τρόπῳ καὶ τὴν δύναμιν τὴν θείαν ἐνηρμόσθαι, ἐνεσταυρῶσθαι τῇ ὕλῃ. ἐπεὶ οὖν ἀπόλλυσθαι τὴν ὕλην ἐστὶ θεοῦ δόγμα, ἀπέχεσθαι μὲν ἐμψύχων πάντων, σιτίζεσθαι δὲ λάχανα καὶ πᾶν ὅ τι ἀναίσθητον, ἀπέχεσθαι δὲ γάμων καὶ ἀφροδισίων καὶ τεκνοποιίας, ἵνα μὴ ἐπὶ πλεῖον ἡ δύναμις ἐνοικήσῃ τῇ ὕλῃ κατὰ τὴν τοῦ γένους διαδοχήν. μὴ ἐξάγειν δὲ ἑαυτοὺς μηχανωμένους κάθαρσιν ὧν ἐλυμήνατο ἡ μῖξις τῆς ὕλης τὴν δύναμιν. V *τὰ μὲν κεφαλαιωδέστερα ὧν λέγουσίν ἐστιν ταῦτα. τιμῶσι δὲ μάλιστα ἥλιον καὶ σελήνην οὐχ ὡς θεούς, ἀλλ' ὡς ὁδὸν δι' ἧς ἔστιν πρὸς θεὸν*

---

2 *ἀπιέναι* M: *ἀφιέναι* scripsi, an cl. l. 5 ⟨*ἐᾶν*⟩ *ἀπιέναι?* 3 *τῆς ἀπὸ τῆς* M: possis etiam deleto *τῆς* priore scribere *πρὸς αὐτὸν* 10 *μίξιν* M et sic semper 26 f. *τὰ μὲν* ⟨*οὖν*⟩

181 ἀφικέσθαι. | ἀποχωρισθείσης δὲ ἀκριβῶς τῆς θείας δυνάμεως τὸ ἔξω πῦρ φασι συμπεσὸν ἑαυτό τε καὶ τὸ ἄλλο σύμπαν, ὅ τι δᾶν λείπηται τῆς ὕλης, συγκαταφλέξειν.

p.6C Οἱ δὲ ἐν τούτοις χαριέστεροι καὶ ἑλληνικῶν οὐκ ἄπειροι λόγων ἀναμιμνήσκουσιν ἡμᾶς ἐκ τῶν οἰκείων, ἐκ μὲν τῶν τελετῶν τὸν κατατεμνόμενον Διόνυσον τῷ λόγῳ ἐπιφημίζοντες ὑπὸ τῶν Τιτάνων, καθάπερ λέγουσιν αὐτοὶ τὴν θείαν δύναμιν μερίζεσθαι εἰς τὴν ὕλην· ἐκ δὲ τῶν ποιήσεων τῆς γιγαντομαχίας, ὅτι μηδὲ αὐτοὶ ἠγνόησαν τὴν τῆς ὕλης κατὰ τοῦ θεοῦ ἄντάρσιν. ἐγὼ δὲ ὡς μὲν ταῦτα οὐχ ἱκανὰ ψυχαγωγῆσαι τοὺς ἀβασανίστως τὸν λόγον προσιεμένους οὐκ ἂν εἴποιμι, ὅπου γε καί τινας τῶν συνεσχολακότων ἡμῖν ἐν τῷ φιλοσοφεῖν μετέστησεν ἡ τοιαύτη ἀπάτη τῶν λόγων πρὸς ἑαυτήν· εἰς ἐξέτασιν δὲ ὅπως ἔχει νῦν ἐμαυτὸν καθεὶς ἀπορῶ τί χρήσωμαι. οὔτε γὰρ διά τινων λόγων νενομισμένων εἰσὶν αὐτῶν αἱ ὑποθέσεις, ἵνα κατὰ ταύτας τὴν ζήτησιν ποιησώμεθα, οὔτε τινὲς ἀρχαὶ ἀποδείξεων, [καὶ] ἵνα τὸ ταύταις ἑπόμενον θεασώμεθα. ἕρμαιόν τε ἀληθῶς ἐστιν τὸ τῶν ἁπλῶς λεγομένων φιλοσοφεῖν, οἳ τὰς παρ' αὐτοῖς γραφὰς παλαιάς τε καὶ νέας ὑποστησάμενοι — θεοπνεύστους εἶναι ὑποτιθέμενοι — τὰς σφῶν αὐτῶν δόξας ἐντεῦθεν περαίνουσιν καὶ ἐλέγχεσθαι μόνον τηνικαῦτα δοκοῦσιν, ἐὰν

---

5 sqq. cf. Tit. Bostren. III 1 (Augustin. c. Adimant. 13 p. 144, 23 Zycha) 7 sqq. cf. Lobeck Aglaopham. p. 710 sqq.

---

3 ὅ τι δᾶν: cf. 38, 3 ἔνθα δᾶν et Usener in Fleckeiseni annal. 1878 p. 66 20 καὶ delevi, nam excidisse quicquam veri est dissimile; an ἵνα καὶ? 21 ἑρμαῖόν τε M

τι μὴ ταύταις ἀκόλουθον ἢ λέγεσθαι ἢ πράττεσθαι ὑπ' αὐτῶν συμβαίνῃ· καὶ ὅπερ αἱ παρὰ τοῖς φιλοσοφοῦσιν καθ' Ἕλληνας τῶν ἀποδείξεων ἀρχαί, αἱ προτάσεις αἱ ἄμεσοι, τοῦτο παρ' αὐτοῖς ἐστιν ἡ τῶν προφητῶν φωνή. ἐνταῦθα δὲ τούτων μὲν ἁπάντων ἐκβαλλομένων, λεγομένων δὲ ὧν πρότερον ἐπεμνήσθην ἄνευ τινὸς ἀποδείξεως, ἀναγκαίου δὲ ὄντος μετὰ λόγου | ποιήσασθαι f.181 *τὴν ἀπόκρισιν, ἀλλὰ μὴ πιθανώτερα ἕτερα παραθεῖναι καὶ μᾶλλον ψυχαγωγεῖν δυνάμενα, χαλεπωτέρα ἡ ἔφοδος καὶ ἔτι μᾶλλον δυσκολωτέρα, ὅτι καὶ ποικίλους τοὺς λόγους ποιεῖσθαι δεῖ. εἴτε γὰρ ἀκριβέστεροι, τοὺς ὑπὸ τούτων ἄνευ τινὸς πίστεως προκατειλημμένους λάθοιεν ἄν· εἴτε εἰς ψυχαγωγίαν γένοιντο, εἰς τὰς αὐτὰς λαβὰς ἐμπεσοῦνται, ἐξ ὁμοίων γὰρ γεγονέναι δόξουσιν. διὸ πολλῆς καὶ μεγάλης φροντίδος δεῖ καὶ θεοῦ ὡς ἀληθῶς, ὃς τοῦ λόγου ἡγήσεται.*

VI *Δύο ἀρχὰς ὑποτίθεται, θεὸν καὶ ὕλην. εἰ μὲν τὸ γιγνόμενον τοῦ ὄντος ἀποχωρίζων, οὐχ ὁμοίως φαύλη ἡ ὑπόθεσις, ἵνα μήτε ἡ ὕλη ἑαυτὴν ποιῇ καὶ τὸν τῶν ἐναντίων ἀποδέχηται λόγον, ποιοῦσά τε καὶ πάσχουσα, μήτ' αὖ τοιαῦτα πάλιν ἕτερα περὶ τὸ ποι-*

---

15 cf. morem Platonis in suscipienda rerum difficilium disputatione deos invocantis (Stallbaum ad Phileb. 25b, legg. 893b) et Platonicorum velut Philonis de incorr. mundi init., Numenii apud Euseb. pr. ev. XI 18 p. 537a, Plotini (e. g. IV 9, 4), Iamblichi v. Pyth. init., Aristidis Quintiliani I 3, Syriani proll. comm. in Hermog., Procli in Parmenid. et in Euclid. proll. I, Simplicii in Aristot. de anima al.

---

2 *συμβαίνει* M 3 *προτάσεις διάμεσοι* M: correxi cl. Aristot. anal. post. I 2 p. 72a 7 et sim. 11 *οὔτε* et 13 *εἰ ὅτε* M: *εἴτε* utroque loco scripsi suadente etiam Buechelero 14 *δοξάζουσιν* M: *δόξουσιν* scripsi 17 *ὑποτίθενται* M: correxi, cf. *ἀποχωρίζων* l. 18 et *αὐτοῦ* 10, 4

ητικὸν αἴτιον θεωρῆται, ἃ οὐδὲ λέγειν ἴσως θέμις — καίτοι οὐ δεομένου τοῦ θεοῦ πρὸς τὰ ἀποτελέσματα ὕλης, ἐν ὑποστάσει δυναμένων γίγνεσθαι πάντων πρὸς ἐκεῖνον τὸν νοῦν. εἰ δέ, ὅπερ μᾶλλον λέγεσθαι δοκεῖ ὑπ' αὐτοῦ, ἡ ἄτακτος κίνησις τῶν ὄντων ἐστὶν ⟨ἡ⟩ ὕλη, πρῶτον μὲν λανθάνει ἑαυτὸν ἕτερον ποιητικὸν αἴτιον ὑφιστάμενος, κακοποιὸν μέντοι, οὐχ ὁρᾷ δὲ καὶ τὸ ἑπόμενον, ὅτι εἰ θεὸν πάντως ὑποστατέον καὶ ὕλην, ἑτέρα τις ὕλη τῷ θεῷ ὑποστήσεται, ἵνα ἑκατέρῳ τῶν
p. 7 C ποιητικῶν αἰτίων ἡ ὑποκειμένη ὑπάρχῃ ὕλη. ἀντὶ τοίνυν δύο τέτταρας ἡμῖν ποιῶν ἀρχὰς ἐπιδειχθήσεται. θαυμαστὴ δὲ καὶ ἡ ἀντιδιαίρεσις. εἰ γὰρ θεός ἐστιν παρ' αὐτῷ ὅπερ τὸ ἀγαθόν, καὶ βούλεται ὑφίστασθαι αὐτῷ ἐναντίον, διὰ τί οὐ καθάπερ τινὲς τῶν Πυθαγορείων τὸ κακὸν αὐτῷ ἀντιτίθησιν; ἀνεκτότερον γοῦν ὑπ' ἐκείνων λέγεται δύο εἶναι ἀρχάς, τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν, στασιάζειν δὲ ταύτας συνεχῶς, ἐπικρατεῖν
f. 182 δὲ τὸ ἀγα|θόν· εἰ γὰρ τὸ κακὸν ὑπερέχοι, φθαρήσεσθαι πάντα. ὅλως γὰρ καθ' αὑτὴν μὲν ἡ ὕλη οὔτε σῶμά ἐστιν οὔτε ἀκριβῶς ἀσώματόν τι οὔτε ἁπλῶς τόδε τι, ἀλλ' ἀόριστός τις προσλαβοῦσα τὸ εἶδος γίνεται ὡρισμένη, οἷον τὴν πυραμίδα μὲν πῦρ, τὸ ὀκτάεδρον δὲ ἀήρ, τὸ εἰκοσάεδρον δὲ ὕδωρ, κύβον δὲ γῆ. πῶς οὖν ἐστι τῶν στοιχείων ἡ ἄτακτος κίνησις ἡ ὕλη; καθ' ἑαυτὴν μὲν οὖν οὐκ ἔστιν ὑποστατή, ἡ γὰρ κίνησις ἐν τῷ κινουμένῳ· οὐ δοκεῖ δὲ τοιοῦτον εἶναι ἡ ὕλη,

---

19 sqq. et 26 sqq. cf. Bonitz Ind. Aristot. p. 785ᵃ 25 sqq. 21 sqq. cf. Plat. Tim. 55ᵈ ibique Stallbaum 25 sq. cf. Plat. Tim. 57ᵉ, Aristot. phys. III 1 et 3, Procl. de motu I 20 al.

---

5 ⟨ἡ⟩ addidi cl. l. 24. 11, 3 al. 14 πυθαγορίων M: corr. C 16 λέγεσθαι M 23 f. ⟨τὸν⟩ κύβον

ἀλλὰ μᾶλλον τὸ πρῶτον ὑποκείμενον καὶ ἀρρύθμιστον καὶ ἀφ' οὗ τὰ ἄλλα. ἐπεὶ τοίνυν ἡ ἄτακτος κίνησίς ἐστιν ἡ ὕλη, πότερον ἦν ἀεὶ σὺν τῷ κινουμένῳ ἢ ποτε κεχώρισται τούτου; εἰ μὲν γάρ ποτε ἦν καθ' αὑτήν, οὕτω γε οὐκ ἂν ἦν, οὐδεμία γὰρ κίνησις ἄνευ τοῦ κινουμένου· εἰ δὲ ἀεὶ ἐν τῷ κινουμένῳ ἦν, πάλιν αὖ δύο ἀρχαὶ οὕτω γε ὑποστήσονται, τὸ κινοῦν καὶ τὸ κινούμενον· ποτέρῳ οὖν αὐτῶν ψηφίζεται, ἵνα ἐκεῖνο μετὰ τοῦ θεοῦ ὑποστησώμεθα πρῶτον;

VII *Προσέτι δὲ τῷ λόγῳ ἐφόλκιον τὸ ἄτακτον, ἐξόριστον παντελῶς τοῦτο· ὁπότε γὰρ μὴ κίνησις, εἰκότως ἂν λέγοιτο. τίς δὲ καὶ τῶν κινήσεων ἡ ὕλη; πότερον ἡ κατ' εὐθεῖαν ἢ ἡ κυκλοφορητικὴ ⟨ἢ⟩ ἡ κατ' ἀλλοίωσιν ἢ ἡ κατὰ γένεσιν καὶ κατὰ φθοράν; ἀλλ' ἡ μὲν κυκλοφορητικὴ οὕτω κοσμία, ὥστε τῇ τοῦ παντὸς ἀποδέδοται τάξει· οὐ κατὰ τούτους δὲ ταύτην αἰτιᾶσθαι ἐν ᾗ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη, οὓς μόνους θεῶν αἰδεῖσθαί φασιν. ἀλλὰ τὴν ἐπ' εὐθείας; ἀλλὰ καὶ ταύτῃ πέρας ἐστίν, ἡ τοῦ ἰδίου τόπου τεῦξις. πάντῃ γὰρ τὸ γήινον πέπαυται κινούμενον ὅταν γῆς ἐπιλάβηται, πᾶν τε ζῷον καὶ φυτὸν αὐξανόμενον ὅταν τοῦ ἰδίου ὅρου ἐφίκηται, ὥστε ἡ τούτων στάσις εὐλογώτερος ἂν θάνατος γένοιτο τῇ ὕλῃ ⟨ἢ⟩ ἡ ὑπ' αὐτῶν ταύτῃ πλεκομένη ἀνήνυτος τελευτή. τὴν δὲ κατὰ γένεσιν καὶ φθορὰν οὐδὲ ἐπινοῆσαι οἷόν τε τῇ ὑποθέσει ταύτῃ προσήκουσαν· ἀγένητος γὰρ αὐτοῖς ἐστιν ἡ ὕλη. εἰ δέ γε τὴν | κατ' ἀλλοίωσιν κίνησιν ἀποδώσουσιν αὐτῇ — δοκοῦσι* f.182 *γὰρ μάλιστα τοῦτο λέγειν, ἐπεὶ διὰ τῆς ὕλης καὶ*

1 *ἀρύθμιστον* M 10 *πρόσεστι* C 11 f. *ἐξοριστέον* 13 ⟨ἢ⟩ add. C 19 f. *πᾶν τε* 23 ⟨ἢ⟩ addidi 24 f. *καὶ* ⟨*κατὰ*⟩

μεταβολὰς ἠθῶν καὶ ἐν τῇ ψυχῇ κακίας εἶναι λέγουσιν —, σκοπεῖν ἄξιον ὅπως ποτὲ καὶ ταῦτά φασιν. ἀλλοιοῦσα γὰρ αὐτὴν ἀεὶ ἄρξεται ἀπ' ἀρχῆς καὶ τοῦ μέσου προϊοῦσα ἐπιλήψεται καὶ εἰς τὸ τέλος οὕτως ἀφίξεται· ἀλλ' εἰς τὸ τέλος ἀφικομένη οὐ στήσεται —
p.8C εἴ γε οὐσία ἐστὶν αὐτῆς ἡ ἀλλοίωσις —, ἀλλὰ πάλιν ἀνακάμψει διὰ τῶν αὐτῶν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν καὶ ὁμοίως ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸ τέλος, καὶ οὔποτε τοῦτο ποιοῦσα παύσεται. οἷον εἰ ἀλλοιοῖτο ἡ $\overline{A}\overline{\Gamma}$, μέσον δὲ τὸ $\overline{B}$, ἀπὸ μὲν τοῦ $\overline{A}$ ἡ μεταβολὴ ἀφίξεται ⟨ἐπὶ τὸ $\overline{B}$⟩ καὶ ἐκεῖθεν ἐπὶ τὸ $\overline{\Gamma}$· πάλιν τοίνυν ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ $\overline{\Gamma}$ ἐπὶ τὸ $\overline{B}$ ἀνακάμπτουσα ἀφίξεταί ποτε ἐπὶ τὸ $\overline{A}$, καὶ τοῦτο ἔσται διὰ παντός. ὥσπερ ἀπὸ τοῦ μέλανος ἡ μεταβολή, μέσον δὲ τὸ φαιὸν καὶ ἄκρον τὸ λευκόν· πάλιν δὲ ἀνάπαλιν ἀπὸ τούτου ἐπὶ τὸ φαιὸν καὶ ὁμοίως ἐπὶ τὸ μέλαν· πάλιν δὲ ἀπὸ τοῦ λευκοῦ ἡ ἀρχὴ τῆς ἀλλοιώσεως, ἡ αὐτὴ ἔφοδος. εἰ δὴ VIII κατ' ἀλλοίωσιν κακοποιὸς αἰτία ἐστὶν ἡ ὕλη, οὐ μᾶλλόν τι κακοποιὸς ἢ ἀγαθοποιὸς οὕτω γε δείκνυται. ἔστω γὰρ ἡ ἀρχὴ τῆς ἀλλοιώσεως ἀπὸ τοῦ κακοῦ, οὐκοῦν οὕτως ἀπὸ τούτου διὰ τῶν ἀδιαφόρων ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν ἡ ἀλλοίωσις· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ, πάλιν τοίνυν διὰ τῶν ἀδιαφόρων ἡ ἀρχή· εἴτ' ἐπὶ τόδε τὸ ἄκρον, εἴτ' ἐπὶ τὸ ἕτερον ἡ κίνησις, ὁ αὐτὸς λόγος. καὶ ταῦτα ἐκ περιουσίας λέγεται· πᾶσα μὲν γὰρ κίνησις περὶ τὸ

---

3 αὐτὴν M 9 ἡ $\overline{\alpha\Gamma}$: i. γραμμή μέσον δὲ τὸ δεύτερον δύο M: corr. C 10 ⟨ἐπὶ τὸ $\overline{B}$⟩ addidit C 16 πάλιν δ' εἰ coni. Usener 17 ἤδη M: εἰ δὴ scripsi 23 non sana; aut ἡ ἀρχὴ per errorem repetitum, aut verba aliquot omissa sunt velut ⟨ἐπὶ τὸ κακὸν ἡ ἀλλοίωσις· (et ut monet Usener) καὶ ὅλως εἴτ' ἀπὸ τοῦ κακοῦ εἴτ' ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ⟩ ἡ ἀρχή

ποσόν, κακίας δὲ καὶ ἀρετῆς ἡγεμών ἐστιν ἡ ποιότης· ταῦτα δὲ ὅτι καὶ τῷ γένει διώρισται, ἴσμεν.

Πότερον δὲ μόνον ὁ θεὸς καὶ ἡ ὕλη ἐστὶν ἀρχαί, ἢ τι ἕτερον ἀπολείπει ὃ τούτων ἐστὶν ἐν μέσῳ; εἰ μὲν γὰρ μηδέν ἐστιν, ἄμικτα ταῦτα ὑπολείπεται πρὸς αὑτά — καλῶς γὰρ λέγεται ὅτι, ἵνα τὰ ἄκρα μιχθῇ, δεῖ τι εἶναι ἐν μέσῳ ὅπως ταῦτα συνδέῃ —· εἰ δέ τι ἕτερον ὑπάρχει, ἀνάγκη πάλιν εἶναι | ἢ ἀσώματον ἢ σῶμα, f.18 *ὥστε τριττὴ ἀρχὴ ἐπεισόδιος γέγονεν.*

Πότερον δὲ ὅλως ὁ θεὸς καὶ ἡ ὕλη ἀσώματα, ἢ τὸ μὲν σῶμα τὸ δὲ ἀσώματον, ἢ ἄμφω σώματα; εἰ μὲν γὰρ ἀσώματα ἑκάτερα, οὐδέτερον ἐν οὐδετέρῳ· πλὴν εἰ μὴ ὡς γραμματικὴ ἐν ψυχῇ — τοῦτο δὲ ἄτοπον ἐπὶ θεοῦ καὶ ὕλης ἐπινοεῖν —· εἴτε ὡς ἐν κενῷ, ὥς τινες λέγουσιν τὸ κενὸν τῷ παντὶ περικεχύσθαι, τὸ ἕτερον πάλιν ἀνυπόστατον, οὐσία γὰρ τοῦ κενοῦ τὸ μηδέν· εἰ δὲ ὡς συμβεβηκότα, πρῶτον μὲν ἀδύνατον τοῦτο, οὐσίας γὰρ ἄμοιρα ὄντα οὐδαμοῦ εἶναι δύναται, ὄχημα γὰρ ὥσπερ ἐστὶν ὑποβεβλημένον τοῖς συμβεβηκόσιν ἡ οὐσία. εἰ δὲ σώματα ἑκάτερα, ἀνάγκη ἢ ἄμφω βαρέα εἶναι ἢ ἄμφω κοῦφα ἢ μέσα, ἢ τὸ μὲν βαρὺ ἢ τὸ δὲ κοῦφον ἢ τὸ δὲ μέσον. εἴτε οὖν ἑκάτερα βαρέα, σὺν πάσῃ οὕτω γε ἀνάγκη εἶναι, τὰ δὲ αὐτὰ καὶ ἐπὶ

---

6 cf. Plato Tim. 31b *δύο δὲ μόνω καλῶς ξυνίστασθαι τρίτου χωρὶς οὐ δυνατόν· δεσμὸν γὰρ ἐν μέσῳ δεῖ τινα ἀμφοῖν ξυναγωγὸν γίγνεσθαι* 15 *τινες*: Stoici, cf. Laert. Diog. VII 140 al.

---

3 f. *εἰσὶν* 5 f. *ἀπολείπεται* *αὐτά* M: corr. P 14 f. *εἰ δὲ* 20 *εἴτε* M 21 expectaveris tale *ἢ τὸ μὲν βαρὺ τὸ δὲ κοῦφον ἢ ⟨μέσον, ἢ τὸ μὲν βαρὺ ἢ κοῦφον⟩ τὸ δὲ μέσον.* 23 *σὺν πάσῃ* M: scribendum puto *συναφῇ* (an *συμπαγῇ*?) oppositum *κεχωρισμένον* 14, 2 sicut *συνῆπται* et *χωρίς ἐστιν* 38, 11. *συμπαθῇ* coni. Usener

τῶν κούφων καὶ ἐπὶ τῶν μέσων· εἴτε παραλλάττοιτο, τὸ ἕτερον πάντως τοῦ ἑτέρου ἔσται κεχωρισμένον. ἄλλος γὰρ τῷ βαρεῖ καὶ ἄλλος τῷ μέσῳ καὶ τῷ κούφῳ τόπος, τῷ μὲν γὰρ τὸ ἄνω τῷ δὲ τὸ κάτω τῷ δὲ τὸ μέσον. παντὸς δὲ σφαιροειδοῦς τὸ κάτω μέσον ἐστίν, ἀπὸ γὰρ αὐτοῦ πρὸς πᾶν τὸ μετέωρον ἄχρι τῆς ἄνω ἐπιφανείας πάντοθέν ἐστιν ἡ ἀπόστασις ἴση· καὶ πάντα πάλιν τὰ βαρέα πανταχόθεν φέρεται ἐπ' αὐτά· διὸ καὶ γέλωτός μοι ἐπῆλθεν ἀκούσαντι ὅτι κινουμένη ἡ ὕλη ἀτάκτως — τοῦτο γὰρ αὐτῇ κατὰ φύσιν — εἰς τὴν τοῦ
.9 C θεοῦ ἀφίκετο χώραν, ἥ ἐστι φῶς καὶ λαμπρὸν καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα. εἰ δὲ τὸ μὲν σῶμα τὸ δὲ ἀσώματον, πρῶτον μὲν ὅ ἐστιν σῶμα μόνον κινητόν ἐστιν· ἔπειτα δὲ εἰ μὲν ἄμικτά ἐστιν, χωρὶς ἑκάτερον κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν, εἰ δὲ μέμικται τὸ ἕτερον τῷ ἑτέρῳ, ἡ ψυχὴ ἢ νοῦς ἢ συμβεβηκὸς ἂν εἴη· οὕτω γὰρ μόνον τὰ ἀσώματα τοῖς σώμασι πάρεστι μίγνυσθαι.

83v IX Ἀλ|λὰ πῶς ἠνέχθη εἰς τὴν τοῦ θεοῦ χώραν ἢ ἐκ ποίας αἰτίας; κατὰ φύσιν μὲν γὰρ αὐτῇ τὸ κάτω καὶ τὸ σκότος, ὥς φασιν, παρὰ φύσιν δὲ τὸ ἄνω καὶ τὸ φῶς· ὥστε παρὰ φύσιν τότε γέγονεν αὐτῇ ἡ κίνησις καὶ τοιοῦτόν τι πέπονθεν, οἷον εἰ λίθον τις ἢ βῶλον γῆς εἰς τὸ ἄνω ῥίψειεν· διὸ δὴ ὀλίγον τὰ τοιαῦτα — κουφισθέντα ὑπὸ τῆς τοῦ ῥίψαντος βίας — μετέωρα γεγονότα εἰς τὸν αὐτὸν καταφέρεται τόπον. τὴν οὖν ὕλην τίς ἐκούφισεν εἰς τὸν ἄνω τόπον; δι'

3 βάρει M 8 ἐπ' αὐτά: i. ἐφ' αὐτά (cf. e. g. Plato Tim. 81a τὸ ξυγγενὲς πᾶν φέρεται πρὸς ἑαυτό), quod fortasse restituendum 9 γέλωτος: excidit unde penderet genetivus, nisi γέλως scribendum 18 ἀλλ' ὅπως M 21 ὥς γε παρὰ φ. M 22 οἷον ἢ M: corr. C

αὐτὴν μὲν γὰρ καὶ ἐξ αὐτῆς οὐκ ἂν κινοῖτο ταύτην τὴν κίνησιν ⟨παρὰ φύσιν⟩ αὐτῇ ὑπάρχουσαν· δεῖ δὲ αὐτὴν ὑπομεῖναι βίαν, ἵνα εἰς τὸν ἄνω τόπον μετεωρισθῇ, καθάπερ ὁ λίθος καὶ ἡ βῶλος. ἀλλ' ἕτερον μὲν οὐδὲν σὺν αὐτῇ ἀπολείπουσιν, τὸν θεὸν δέ. φανερὸν οὖν τὸ ἐκ τοῦ λόγου συμβαῖνον, ὅτι κατ' αὐτοὺς ὁ θεὸς βίᾳ καὶ ἀνάγκῃ ταύτην μετέωρον ἐποίησεν ὡς αὐτόν.

Καὶ μὴν εἰ κακὸν ἡ ὕλη, πάντως πού εἰσιν αὐτῆς καὶ ὀρέξεις τοιαῦται· ἔστι δὲ ἡ μὲν τοῦ κακοῦ ὄρεξις φαύλη, ἡ δὲ τοῦ καλοῦ πάνυ σπουδαία. εἰ δὲ τοῦ λαμπροῦ καὶ τοῦ φωτὸς ἐπεθύμησεν ἡ ὕλη, οὐ φαύλη ἡ ἐπιθυμία· καθάπερ οὐδὲ ⟨εἰ⟩ ἐν κακίᾳ τις ὢν μετὰ ταῦτά ποτε ἐπιθυμήσειεν ἀρετῆς. τοὐναντίον γὰρ ἐν ἐγκλήματι, τὸ σπουδαῖόν τινα τοῦ φαύλου εἰς ἐπιθυμίαν ἐλθεῖν· καθάπερ ἂν εἰ τὸν θεὸν φαῖεν ὀρέγεσθαι τῶν τῇ ὕλῃ προσόντων κακῶν. οὐ γὰρ δὴ τὰ τοῦ θεοῦ ἀγαθὰ τοιαῦτα ὑποληπτέον, οἷόν ἐστιν ὁ πλοῦτος καὶ ἡ πολλὴ γῆ καὶ ὁ πολὺς χρυσός, ὧν ἐλάττων

9—p. 16, 8 cf. Tit. Bostren. I 21 et 24 p. 16, 9 sqq. Lagarde, Epiphan. pan. 66, 58 17 sqq. cf. Numen. ap. Euseb. pr. ev. XI 18 p. 538[d]: *Ὁπόσα δὲ δοθέντα μέτεισι πρὸς τὸν λαμβάνοντα, ἀπελθόντα ἐκ τοῦ δεδωκότος, ἐστὶ θεραπεία χρήματα . . . ταυτὶ μὲν οὖν ἐστι θνητὰ καὶ ἀνθρώπινα· τὰ δὲ θεῖά ἐστιν, οἷα μεταδοθέντα, ἐνθένδ' ἐκεῖθι γεγενημένα, ἐνθένδε τε οὐκ ἀπελήλυθε, κἀκεῖθι γενόμενα τὸν μὲν ὤνησε, τὸν δὲ οὐκ ἔβλαψε . . . . τοιοῦτον τὸ χρῆμά ἐστι τὸ τῆς ἐπιστήμης, ἣ δοθεῖσα καὶ ληφθεῖσα παραμένει μὲν τῷ δεδωκότι, σύνεστι δὲ τῷ λαβόντι ἡ αὐτή.* Plotin. IV 9, 5. Procl. in Alcib. p. 308 Creuzer

---

1 *αὐτήν* et *αὐτῆς* M: corr. P 2 ⟨*παρὰ φύσιν*⟩ addidi 9 *αὐτῆς*: *αὐτῇ* (cf. 5, 13 sq.) scribendum puto 13 ⟨*εἰ*⟩ add. C 19 sq. f. *ὧν ἐλάττωσις* (vel -*ωμα*) *γίνεται τῷ κεκτημένῳ ἢ εἰς ἕτερον μετάστασις* deletis *ἀπὸ* (ortum ex *ἐπί*?) *τῶν ἀνθρώπων*

γίνεται τῷ κεκτημένῳ ἡ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων εἰς ἕτερον μετάστασις. ἀλλ' εἴ τινα τούτων ὅλως εἰκόνα ἐπινοῆσαι δεῖ, τὴν σοφίαν οἶμαι δικαίως ἄν τις παραβάλοι καὶ τὰς ἐπιστήμας. ὥσπερ οὖν οὔτε ἡ σοφία ἐλαττοῦται οὔτε ἡ ἐπιστήμη οὔτε οἱ αὐτὰς ἔχοντες, ἂν ἕτερος τῶν f.184 *αὐτῶν μεταλάβῃ, οὕτως οὐδὲ τὸν θεὸν | εὔλογον φθονῆσαι τῇ ὕλῃ τῆς τοῦ καλοῦ ὀρέξεως — εἰ δὴ κατ' αὐτοὺς ὠρέχθη τούτου.*

X *Πολὺ δὲ τοὺς μυθοποιοὺς ὑπερβεβλήκασιν τοὺς ἢ τὰ τοῦ Οὐρανοῦ αἰδοῖα τέμνοντας, ἢ τὰς ἐπιβουλὰς κατὰ τοῦ Κρόνου ὑπὸ τοῦ υἱοῦ συντιθέντας ἵνα αὐτὸς κατάσχῃ τὴν ἀρχήν, ἢ ποιοῦντας πάλιν τὸν Κρόνον τοὺς υἱοὺς καταπίνειν εἶτα διαμαρτάνοντα διὰ τῆς τοῦ λίθου εἰκόνος. πῶς γὰρ τὰ λεγόμενα ὑπ' αὐτῶν οὐ τοιαῦτα, ὅταν πόλεμον ἄντικρυς τῆς ὕλης πρὸς τὸν* p.10C *θεὸν ὑφηγήσωνται καὶ μηδὲ ταῦτα μέντοι δι' ὑπονοίας λέγωσιν, καθάπερ Ὅμηρος χαίρειν ποιεῖ τὸν Δία ἐπὶ τῷ τῶν θεῶν πολέμῳ πρὸς ἀλλήλους ἐν Ἰλιάδι, αἰνιττόμενος τὸ ἐξ ἀνομοίων τὸν κόσμον συγκεῖσθαι, ἡρμοσμένων πρὸς ἄλληλα καὶ νικώντων τε καὶ νικωμένων. καὶ ταῦτά μοι εἴρηται, ἐπειδὴ γιγνώσκω τοὺς τοιούτους, ἐπειδὰν ἀποδείξεων ἀπορῶσιν, ἔνι πανταχόθεν ἀπὸ τῶν ποιήσεων συμφέροντας καὶ ἀπολογίαν ταῦτα ὑπὲρ τῶν ἰδίων δοξῶν ποιουμένους. οὐκ ἂν δὲ ταῦτα ἐπε-*

---

14 sqq. cf. Serapion. c. Manich. p. 79, 10 sqq. Lagarde, Epiphan. pan. 66, 48 17 sqq. cf. Heracl. all. Homer. 52 sqq. Porphyr. quaest. Homer. I p. 240 sq. Schrader 18 Il. *Υ*

---

3 *δὲ καὶ ὡς* M: *δικαίως* scripsi 6 *οὔτε* M 8 *ὀρέχθη* M: corr. C 13 expectes aut *καταπίνοντα* aut *διαμαρτάνειν* 17 f. *λέγουσιν* 22 *ἔνι*, *ι* in litura M: f. *ἔπη*, quod coni. etiam Buecheler

πόνθεσαν, εἰ μετά τινος φροντίδος ᾧτινι δήποτε ἐνετύγχανον.

Καὶ μὴν πάντα μὲν τὰ κακὰ ἀπὸ τοῦ θείου χοροῦ ἀπελήλαται, ὁ ζῆλος δὲ μάλιστα καὶ ὁ φθόνος· καταλείπουσι δὲ οὗτοι αὐτὰ παρὰ τῷ θεῷ, ὅταν φῶσιν αὐτὸν τὴν ἐπιβουλὴν κατὰ τῆς ὕλης συντάξαι, διότι δὴ τοῦ καλοῦ ἐπεθύμησεν. τίνι δὲ καὶ ὁ θεὸς ὢν εἶχεν ἐβουλήθη τὴν ὕλην τιμωρήσασθαι; τὸ μὲν γὰρ ἁπλοῦν φάναι τὸν θεὸν ἀκριβέστερον οἶμαι ἢ κατὰ τούτους ἐστίν, καὶ ἡ τῆς ἐννοίας τούτου ἀφήγησις οὐχ ὡς περὶ τῶν ἄλλων εὔκολος· οὐδὲ γὰρ λόγῳ ἁπλῶς ἐνδείξασθαι αὐτὴν δυνατόν, διὰ δὲ πολλῆς παιδεύσεως καὶ πόνου. ἀλλὰ τοῦτό γε πάντες ἴσμεν, ὅτι ἡ ὀργὴ καὶ ἡ τῆς τιμωρίας κατὰ τῆς ὕλης ὄρεξις πάθη ἐστὶν περὶ τὸν οὕτω δια|κείμενον συνιστάμενα· ταῦτα δὲ f.184 *οὐδὲ περί τινα σπουδαῖον γένοιτο ἂν τὰ παθήματα, μή τί γε περὶ τὸ ἀγαθὸν αὐτό.*

XI *Ἐφ' ἕτερα τοίνυν ἥκει πάλιν ὁ λόγος περιφερόμενος. ἐπειδὴ γὰρ δύναμιν τὸν θεὸν εἰς τὴν ὕλην καταπέμψαι φασίν, σκοπεῖν ἄξιον, πότερον ἡ δύναμις αὕτη κατὰ τὸ ἀγαθὸν ἠλάττωται παρὰ τὸν θεὸν ἢ ὁμοίως εἶχεν. εἰ μὲν γὰρ ἠλάττωται, τί τὸ αἴτιον; ὕλης μὲν γὰρ οὐδὲν μετεῖχεν τῶν παρὰ θεῷ, ἓν δὲ μόνον ἀγαθὸν εἰσάγει, τὸν θεόν, καὶ ἓν κακόν, τὴν ὕλην. εἰ δὲ ὁμοίως εἶχεν, τίνος ἕνεκα ὃς μὲν ὥσπερ*

---

3 cf. multorum imitatione tritam Platonis sententiam Phaedr. 247[a] *φθόνος ἔξω θείου χοροῦ ἵσταται* 8 sq. cf. Plat. civit. II 380[d] 18 *ἥκει ὁ λόγος περιφερόμενος*: cf. Plat. legg. II 659[c] al.

---

11 f. *ὥσπερ ἢ* vel tale

τις βασιλεὺς ἐπέταττεν, ἢ δὲ τὸν πόνον τὸν ἀκούσιον ἀνέτλη τοῦτον; καὶ ἐπὶ τῆς ὕλης δὲ ζητηθήσεται πότερον εἰς τὸ κακὸν ὅμοιαι ἢ ἐλάττους δυνάμεις. εἰ γὰρ ἐλάττους, πάντως γε κακίας ἐλάττους· μετοχῇ ἄρα τοῦ ἀγαθοῦ αὗται ἂν γένοιντο, δύο γὰρ ὄντων κακῶν τὸ ἧττον τοιοῦτον κατὰ μετάληψιν τοῦ ἀγαθοῦ πάντως που οὕτως ἔσχηκεν. ἀγαθὸν δὲ οὐδὲν περὶ τὴν ὕλην ἀπολείπουσιν. πάλιν τοίνυν ἀπορία ἑτέρα· εἰ γάρ τις ἄλλη δύναμις τῷ κακῷ ὑπερβάλλει τὴν ἡγεμονεύουσαν ὕλην, αὕτη ἐστὶν ἡγεμονικωτέρα, τὸ γὰρ μᾶλλον κακὸν τῆς ἀρχῆς τῆς κατ' αὐτὴν ἡγεῖτο.

XII *Τὸ δὲ ʻκατέπεμψεν ὁ θεὸς δύναμιν ἐπὶ τὴν ὕλην' λέγεται μὲν μετ' οὐδεμιᾶς ἀποδείξεως, ἔστι δὲ πιθανὸν οὐδ' ὁπωστιοῦν, χρὴ δὲ ὁμοίως καὶ αὐτὸ τυχεῖν τῶν οἰκείων λόγων. τὸ μὲν γὰρ αἴτιον τούτου*
11 C *ἐκεῖνο εἶναί φασιν· ʻὅπως μηδὲν μὲν ᾖ κακὸν ἀγαθὰ δὲ πάντα, ἔδει μιχθῆναι τὴν δύναμιν τῇ ὕλῃ κατὰ τοὺς ἀθλητὰς τοὺς ἐν τῷ συμπλέκεσθαι καταγωνιζομένους τοὺς ἀντιπάλους, ἵνα κρατήσασα τοῦ κακοῦ παύσῃ αὐτὸ τοῦ εἶναι.' πολὺ δὲ οἶμαι σεμνότερον καὶ τῆς τοῦ θεοῦ ὑπεροχῆς ἐπάξιον τὸ ὁμοῦ νοήματι τῶν ὄντων ἀφανίσαι τὴν ὕλην. ἀλλ' οἶμαι τοῦτο οὐκ ἀπε-*
185 *δέξαντο διὰ τὸ καὶ | νῦν κακόν τι ὑπάρχειν, ὃ τὴν ὕλην εἶναί φασιν. τὰ πράγματα δὲ οὐδὲν μᾶλλον δύνανται παύσασθαι ὄντα τοιαῦτα, ἵνα τις τὸ μὴ μεταβάλλεσθαι εἰς τὰ χείρω ἔνια συγχωρήσῃ· ἔδει δέ τινα αἴσθησιν γενέσθαι τούτου, ὅτι μετρίως ὁπωσδή-*

---

4 *πάντως τε* M f. *κακίᾳ ἐλάττους* 5 *αὐται* M: corr. C, an *τοιαῦται*? 16 *ἡ* M: corr. C 25 f. *δύναται ἵνα* i. q. ut *gesetzt dass, selbst wenn,* cf. Orig. c. Cels. I 21. III 25. 31 al. Euseb. c. Hierocl. 11. 35

ποτε ἐμειώθη ταῦτα, ἵνα καὶ τὰς εἰς τὸ μέλλον ἐλπίδας βελτίους ἔχωμεν. καλῶς γὰρ δὴ πρὸς τὸν Ζήνωνος τοῦ Κιτιέως εἴρηται λόγον, ὃς 'τὸ πᾶν ἐκπυρωθήσεται' λέγων 'πᾶν τὸ καῖον ἔχον καύσῃ ὅλον καύσει, καὶ ὁ ἥλιος πῦρ ἐστιν καὶ ὃ ἔχει οὐ καύσει;' ἐξ οὗ συνήγετο, ὡς ᾤετο, τὸ πᾶν ἐκπυρωθήσεσθαι· πρὸς ὅν τις τῶν χαριεστέρων εἰρηκέναι λέγεται· 'ἀλλ' ἐγώ τοι χθὲς καὶ πρὸ ἐνιαυτοῦ καὶ πρὸ πλείονος χρόνου εἶδον καὶ νῦν ὁμοίως ὁρῶ οὐδὲν ὑπὸ τοῦ πυρὸς τοῦ ἡλίου πεπονθώς· χρῆν δὲ σὺν χρόνῳ κατ' ὀλίγον γενέσθαι τοῦτο, ἵνα καὶ ὅτι ποτὲ ἐκπυρωθήσεται τὸ ὅλον πιστεύσωμεν.' καὶ πρὸς τὸν Μανιχαίου δὴ λόγον — καίτοι σὺν οὐδεμιᾷ πίστει ῥηθέντα — ἡ αὐτὴ οἶμαι ἀπόκρισις ὅτι 'ἀλλ' οὐδὲν ἐμειώθη ταῦτα, ἀλλὰ καὶ πρότερον ἦν ἐπὶ τοῦ πρώτου γενομένου ἀνθρώπου, ὅπου ἀδελφὸς ἀδελφὸν ἀπόλλυσιν, καὶ νῦν ἔτι ἔστιν καὶ πόλεμοι οἱ αὐτοὶ καὶ ποικιλώτεραι ἐπιθυμίαι· χρῆν δὲ εἰ καὶ μὴ πεπαῦσθαι, μεμειῶσθαι γοῦν ταῦτα, ἵνα θαρσήσωμεν ὅτι καὶ παύσεταί ποτε σὺν τῷ χρόνῳ· ὄντων δὲ τῶν αὐτῶν ἐκεῖθεν τίς ἡ πίστις τῶν εἰς τὸ μέλλον;'

XIII *Τίνα δὲ καὶ τὰ κακὰ εἶναι λέγει; περὶ μὲν γὰρ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην οὐδὲν ἀπολείπει· περὶ*

---

14 sqq. cf. Senec. de benef. I 10, Marc. Antonin. VII 1, Celsus apud Origen. IV 62 (sec. Plat. Theaet. 176[a])

---

3 *Κητιέως* M: corr. C *ἐκπυρωθήσεσθαι* C 4 cl. Aristot. de anima II 4 p. 416[a]15 et Alex. Aphrod. I p. 111, 19 Bruns et sim. tale fere scribendum videtur ⟨*ὃ*⟩ *ἔχει καῦσαι, ὅλον κ.* vel *ἔχον* (dum habet) [*καύσῃ*], *ὅλον κ.* vel *ἔχον* ⟨*ὃ*⟩ *καύσει*, nisi plura turbata sunt 10 *πεπονθός* M: corr. P 19 *παύσηται* M: corr. Holstenii exemplar 21 *λέγεις* M: corr. C

δὲ τὸν οὐρανὸν καὶ τοὺς ἀστέρας εἴ τι τοιοῦτον εἶναί φησιν, καὶ τί ποτ' ἐστὶν τοῦτο, εὔλογον ἐφεξῆς ζητεῖν. ἀλλ' ἡ μὲν ἀταξία κατ' αὐτούς ἐστι τὸ κακὸν καὶ ἡ ἄτακτος κίνησις· ταῦτα δὲ ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχει, καὶ οὔτε τινὰ τῶν πλανωμένων αἰτιάσεται ὡς παρὰ τὸν τεταγμένον χρόνον ἐπιμεῖναί ποτε ζῳδίῳ
85v ἀξιώσαντα, | οὔτε τῶν ἀπλανῶν ὡς οὐκ ἐπὶ τῆς αὐτῆς μένοντα ἕδρας καὶ μὴ συμπεριπολοῦντα τῇ τοῦ παντὸς περιφορᾷ ἐν ἑκατὸν ἔτεσιν μίαν μοῖραν ἐπὶ τὰ ἑπόμενα κινούμενον. ἐν γῇ δὲ εἰ τὸ ἀνήμερον ἐνίων χωρίων αἰτιᾶται, ἢ μέμφονται οἱ κυβερνῆται τοὺς ἐν τῇ θαλάσσῃ χειμῶνας, πρῶτον μὲν κατ' αὐτοὺς τῆς τοῦ ἀγαθοῦ μοίρας τὰ τοιαῦτα. εἰ γοῦν ἐπὶ γῆς μηδὲν φύοιτο, τάχιστα ἂν ἀπόλοιτο πάντα τὰ ζῷα· τοῦτο δὲ πολὺ τῆς ἐναπειλημμένης τῇ ὕλῃ δυνάμεως πρὸς τὸν θεὸν παραπέμψαι δύναται, καὶ πολλὰς σελήνας δεήσει γενέσθαι, ἵνα ἀθρόως χωρῆσαι δυνηθῶσι τοσαύτας
12C προσπελαζούσας ψυχάς. τὰ δὲ αὐτὰ καὶ περὶ τὴν θάλατταν· ἕρμαιον γὰρ ἀπόλλυσθαι, ἵνα τάχιστα τῆς πρὸς τὸν θεὸν ὁδοῦ ἔχωνται οἱ ἀπολλύμενοι. οἱ δὲ πόλεμοι οἱ ἐπὶ γῆς καὶ λιμοὶ καὶ πᾶν ὅ τι φθοροποιὸν ἐν πλείστῃ τιμῇ κατ' αὐτούς· πᾶν γὰρ τὸ ἀγαθῶν αἴτιον τιμητόν, ἀγαθοῦ δὲ αἴτια ταῦτα ἐκ τῆς συμβαινούσης φθορᾶς πρὸς τὸν θεὸν παραπέμπει τὴν δια-

---

20 sqq. cf. Tit. Bostren. II 26

---

10 κινούμενα M: κινούμενον scripsi ex Hipparchi et Ptolemaei (μαθημ. συντάξ. VII 1—3) doctrina (impugnata a Proclo in Tim. IV p. 277d sqq.) 17 τοσαύταις προσπελάζουσαι ψυχαῖς M: corr. C 19 ἑρμαῖον M 23 τιμητέον C 24 scrib. ⟨ἣ⟩ πρὸς κτἑ. vel 23 ταῦτα, ⟨ἃ⟩ ἐκ vel ⟨εἰ⟩ ἐκ ut mavult Usener

κρινομένην ἀπὸ τῶν ἀπολλυμένων δύναμιν. XIV *ἠγνοήκαμέν τε, ὡς ἔοικεν, ὅτι ἐν δίκῃ τὸν κροκόδειλον˙ καὶ τὸν λέοντα καὶ τὸν λύκον τιμῶσιν Αἰγύπτιοι, ἐπειδὴ ταῦτα μάλιστα παρὰ τὰ ἄλλα ζῷα καρτερώτατα ὄντα καταναλίσκει σιτούμενά τε αὐτὰ καὶ πάντα τρόπον διαφθείροντα, καὶ τὸν ἀετὸν καὶ τὸν ἱέρακα, ὅτι καὶ ταῦτα τῶν ἐν ἀέρι καὶ ἐπὶ γῆς ἀσθενεστέρων ζῴων ἀναιρετικά. τάχα δὲ κατ' αὐτοὺς ὁ ἄνθρωπος διὰ τοῦτο ἐν πλείστῃ τιμῇ, ὅτι μάλιστα πάντων ταῖς ἐπινοίαις καὶ ταῖς τέχναις πλεῖστα τῶν ζῴων δαμάζειν εἴωθεν, ἵνα καὶ αὐτὸς μὴ ἀμοιρῇ τούτου τοῦ ἀγαθοῦ, βορὰ ἑτέρων γίνεται. πάλιν οὖν αἱ γενέσεις ἄτοποι κατ' αὐτούς, ἐκ μικροῦ καὶ τοῦ τυχόντος σπέρματος πάμμεγά τι | ἀποτελοῦσαι, καὶ πολὺ κάλλιον κατ' αὐ-* f.18
τοὺς ἀνῃρῆσθαι ταύτας ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἵνα ἂν σύντομος ἐγένετο ἀπαλλαγὴ τῆς ἐνταῦθα διατριβῆς τῆς δυνάμεως τῆς θείας. ἀλλὰ τί καὶ πρὸς ἀκολασίας καὶ ἀδικίας καὶ πᾶν ὁτιοῦν τοιοῦτον, φήσειέν τις ἄν, ὁ Μανιχαῖος ἐρεῖ; οὐκοῦν πρὸς ταῦτα βοηθὸς δέδοται ἡ παίδευσις καὶ ὁ νόμος; ἡ μὲν παίδευσις ἐκφροντίζουσα τοῦ μηδὲ τοιοῦτόν τι περὶ τοὺς ἀνθρώπους συμβαίνειν, ὁ νόμος δὲ τιμωρούμενος τὸν ἁλόντα ἔν τινι τῶν ἀδικημάτων ὄντα. — ἔπειτα δὲ τί τὸ ἔγκλημα τῆς γῆς — εἰ γεωργὸς ἀμελήσειεν τοῦ ταύτην ἡμεροῦν — ὅτι ἠλάττωται ἡ τοῦ θεοῦ ἀρχή, ἥτις ἐστὶν κατὰ τὸ δίκαιον, ὅταν ᾖ τὰ μὲν καρπῶν γόνιμα τὰ δὲ μὴ τοιαῦτα, ἢ φερομένων τῶν πνευμάτων καθ' ἑτέραν

---

4 *καρτερικώτατα* M: corr. Usener 11 f. ⟨*καὶ*⟩ *ἵνα* vel *ἵνα* ⟨*δὲ*⟩ nisi plura exciderunt 14 *πᾶν μέγα τι* M: correxi 23 *ἔπειτα δὲ*: cf. 20, 12 *πρῶτον μὲν* 25 *ὅτι* pendet ex *ἔγκλημα* 26 post *ὅταν* litura quattuor fere litteras capiens

αἰτίαν τοὺς μὲν ὠφελεῖσθαι τοὺς δὲ καὶ ἀβούλητά τινα ὑπομένειν συμβαίνῃ; ἀπείρους τ' οὐκ ἐχρῆν εἶναι τῆς τῶν ἐνδεχομένων φύσεως καὶ τῆς τῶν ἀναγκαίων, οὕτω γὰρ οὐκ ἂν τὰ τοιαῦτα ἐτερατεύοντο.

XV *Πόθεν οὖν ἡδονὴ καὶ ἐπιθυμία; ταῦτα γὰρ μάλιστα κακὰ εἶναι λέγουσιν, καὶ δι' ἃ μεμισήκασιν τὴν ὕλην, οὐχ ἕτερα μᾶλλόν ἐστιν. ὅτι μὲν οὖν [οὐ] περὶ τὰ αἰσθητικὰ τῶν ζῴων μόνον ἐστὶ ταῦτα καὶ οὐδὲν ἕτερον ἀντιλαμβάνεται ἐπιθυμίας καὶ ἡδονῆς ἢ τὰ αἰσθανόμενα, φανερόν. ποία γὰρ αἴσθησις ἡδονῆς καὶ λύπης φυτῷ, ποία δὲ γῇ ⟨ἢ⟩ ὕδατι ἢ ἀέρι; οἱ δαίμονές τε — εἴπερ εἰσὶν αἰσθητικὰ ζῷα — διὰ τοῦτο ἴσως τοῖς νενομισμένοις περὶ τὰς θυσίας ἥδονται καὶ ἀπολειπομένων δυσφοροῦσιν, οὐδενὸς τοιούτου περὶ θεοῦ ἐπινοεῖσθαι δυναμένου. οἱ δὴ λέγοντες 'διὰ τί* 13C *ἥδεται καὶ ἐπιθυμεῖ τὰ ζῷα;' αἰτιάσθωσαν πρότερον, διὰ τί ἐστιν αἰσθητικὰ ταῦτα ἢ διὰ τί τροφῆς δεῖται. ἃ μὲν γὰρ ἦν ἀθάνατα ζῷα καὶ φθορᾶς καὶ αὔξης* 186v *ἀπήλ|λακται — οἷον ἥλιος καὶ σελήνη καὶ ἀστέρες —, καίτοι ὄντα αἰσθητ⟨ικ⟩ά, ἐκτὸς δὲ τούτων ἐστὶν καὶ τῆς τοιαύτης αἰτιάσεως· ὁ δὲ ἄνθρωπος καὶ αἴσθεσθαι καὶ κρίνειν δυνάμενος καὶ δυνάμει σοφός — ἔχει γὰρ δύναμιν τοιοῦτος γενέσθαι — ἀπολαβὼν τὸ ἴδιον δή, καταπατεῖ.* XVI *ὅλως γὰρ ἄξιον πυθέσθαι τούτων τῶν ἀνδρῶν, πότερον οὐδένα ἄνθρωπον δυνα-*

---

2 *τοῦ καὶ χρῆν* M: *τ' οὐκ ἐχρῆν* correxi, *τε* ut 8, 21 et 21, 2 (an *γ'*?) 6 *διαμεμισήκασιν* M: *δι' ἃ μ.* correxi 7 [*οὐ*] del. C 8 *μόνων* M 11 ⟨*ἢ*⟩ addidi *οἱ δαίμονες δὲ* vel *οἱ* ⟨*δὲ*⟩ *δαίμονές γε* Usener 20 *αἰσθητά* M: corr. C 21 *αἴσθεσθαι* (ut 33, 5 *λογίζεσθαι καὶ αἴσθεσθαι*): tempus praesens est, cf. Bekkeri anecd. p. 183, 9. 216, 7. 359, 6. Suid. I 2 p. 54^{b} Bernh. Exempla attulit Schneider ad Plat. civit. III p. 248

τὸν σπουδαῖον γενέσθαι ἢ τινά γε ἐνδέχεται. εἰ μὲν γὰρ οὐδεὶς σοφός, τί δήποτε αὐτὸς ὁ Μανιχαῖος — ἐῶ γὰρ τοὺς ἄλλους — οὐ μόνον σπουδαῖος εἶναι λέγει, ἀλλὰ καὶ ἄλλους φησὶν ἱκανὸς εἶναι τοιούτους ποιῆσαι; εἰ δ' ὅλως ἔστιν τις, τί κωλύει καὶ πάντας γενέσθαι σπουδαίους; ὃ γὰρ περὶ ἕνα, καὶ περὶ πάντας ἐνδέχεται, καὶ δι' ὧν καὶ εἷς, διὰ τούτων καὶ πάντες ἐνάρετοι ἂν γένοιντο· εἰ μή τί φασιν τῆς δυνάμεως πλεῖστον τοῖς τοιούτοις ἐναπολαμβάνεσθαι. πάλιν τοίνυν πρῶτον μὲν τίς χρεία τοῦ περὶ τὴν παίδευσιν πόνου; γενοίμεθα γὰρ ἂν καθεύδοντες σπουδαῖοι. ἢ διὰ τί μάλιστα τοὺς ἀκροωμένους αὐτῶν οἱ τοιοῦτοι ἄνδρες εἰς ἐλπίδα ἄγουσι τοῦ καλοῦ; καὶ γὰρ καλινδούμενοι σὺν ταῖς ἑταίραις τὸ οἰκεῖον ἔχοιεν ἂν ἀγαθόν. εἰ δὲ ἡ παίδευσις καὶ ἡ περιαγωγὴ ἡ βελτίων καὶ τὸ σπουδαῖον περὶ τὴν τῆς ἀρετῆς ἀνάληψιν τοιοῦτον αὐτὸν ἀπειργάσαντο, πάντες γινέσθωσαν τοιοῦτοι, καὶ ἀνῄρηται ἡ θρυλουμένη ὑπ' αὐτῶν τῆς ὕλης ἄτακτος κίνησις. πολὺ δὲ κάλλιον ἦν τὴν σοφίαν ὅπλον φάναι τοῖς ἀνθρώποις ὑπὸ τοῦ θεοῦ δεδόσθαι, ἵν' ὅ ἐστιν αὐτοῖς διὰ τὸ αἰσθητικοῖς εἶναι ἐξ ἐπιθυμίας καὶ ἡδονῆς, τοῦτο κατὰ μικρὸν εἰς τὸ ἀγαθὸν περιάγουσα τὸ ἑπόμενον ἄτοπον ἐξ αὐτῶν ἀνέλῃ· οὕτω γὰρ αὐτοί τε ἀρετὴν ἐπαγγελλόμενοι διδάσκειν ζηλωτοὶ ἂν ἦσαν τῆς προθέσεως καὶ τοῦ βίου, πολλή τε ἂν ἦν ἐλπὶς τοῦ ὅτι ποτὲ παύσεται τὰ κακὰ πάντων

---

5 cf. act. Archelai p. 83 Routh[2]

---

13 τοὺς καλούς M: corr. C 14 ἑτέραις M: corr. C
24 ἐπαγγελλόμενοι: εν in litura tres litteras capiente M 26 τοῦ ὅτι: cf. Plotin. II 4, 13 inf. Apsin. p. 333, 24 Sp.[2] Method. de libero arbit. 6, 6 al. τὰ κατὰ M: corr. C

f. 187 γενομένων σοφῶν. ὃ δοκεῖ μοι | κατανενοηκέναι ὁ Ἰησοῦς καὶ ἵνα μὴ ἀπεληλαμένοι ὦσι τοῦ ἀγαθοῦ γεωργοί τε καὶ τέκτονες καὶ οἰκοδόμοι καὶ οἱ ἄλλοι ἀπὸ τῶν τεχνῶν, κοινὸν συνέδριον καθίσαι πάντων ὁμοῦ καὶ διὰ ἁπλῶν καὶ εὐκόλων διαλέξεων καὶ εἰς θεοῦ ἔννοιαν αὐτοὺς ἀπενηνοχέναι καὶ τοῦ καλοῦ εἰς ἐπιθυμίαν ἐλθεῖν ποιῆσαι.

XVII Ἀλλὰ γὰρ πῶς ποτε λέγεται τὸ 'κατέπεμψε τὴν δύναμιν τὴν θείαν ὁ θεὸς ἐπὶ τὴν ὕλην'; εἰ μὲν γὰρ ἦν ἀεὶ καὶ οὔτε ὁ θεὸς πρότερος αὐτῆς ἐπινοεῖται οὔτε ἡ ὕλη, τρεῖς πάλιν οὕτως εἰσὶν ἀρχαὶ κατὰ τὸν Μανιχαῖον, τάχα δὲ καὶ πάμπολλαι φανήσονται ὀλίγῳ ὕστερον. εἰ δ' ἐπιγενητή, πῶς ἐστιν [πῶς] ὕλης ἄμοιρος αὐτή; εἰ δὲ μέρος ἐστὶν τοῦ θεοῦ, πρῶτον μὲν σύνθετον καὶ σωματικὸν ἀποφαίνουσιν οὕτως τὸν θεόν·
.14C τοῦτο δὲ ἄτοπον καὶ ἀδύνατον. εἰ δὲ ἐποίησεν αὐτὴν καὶ ὕλης ἄμοιρός ἐστιν, θαυμάζω πῶς οὐκ ἐσκόπησαν οὔτε οὗτος οὔτε οἱ ἀπ' ἐκείνου, ὅτι εἰ — ὃ λέγεται κατὰ τὴν ἀληθῆ δόξαν ὅτι τὰ ἐφεξῆς μένοντος τοῦ θεοῦ ὑποστάσεις εἰσὶν — τὴν δύναμιν ταύτην ἐποίησεν βουληθεὶς ὁ θεός, πῶς οὐχὶ καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων τῶν γενομένων αἴτιος ἐγένετο οὐδὲν ὕλης προϋπαρχούσης προσδεηθείς. τὰ μὲν δὴ φαινόμενα ἄτοπα ἐκ

---

19 Platonicam dicit, cf. e. g. Plotin. V 1, 3. III 3, 7. IV 8, 6

---

3 f. οἱ ἄλλοι ⟨οἱ⟩ ἀπὸ τ. τ. 6 εὔνοιαν M: corr. C ἀπενηνοχέναι: expectaris ἀγηοχέναι, nec tamen mutandum 8 πώποτε M καταπέμψαι M 13 [πῶς] delevi, possis etiam alterum πῶς delere: ἐ. [πῶς] ἐστιν, πῶς ὕλης κτέ. de hoc corruptelarum genere cf. Vahlen ad Aristot. poët.[3] p. 265 sq.; infra p. 27, 11 14 αυτη M: corr. apographa

τούτου τοιαῦτα, ἑπόμενα δὲ τὰ ἑξῆς. ἆρά τε γὰρ φύσιν εἶχεν ἡ δύναμις ῥεῖν ἐπὶ τὴν ὕλην; ἢ παρὰ φύσιν ἦν αὐτῇ τοῦτο; πῶς οὖν ἐμίχθη; εἰ δὲ κατὰ φύσιν αὐτῇ τοῦτο, πάντως που καὶ ἀεὶ σὺν τῇ ὕλῃ ἦν· εἰ δὲ τοῦτο, πῶς κακῶς τὴν ὕλην ἀγορεύουσιν μῖγμα οὖσαν ἐξ ἀρχῆς πρὸς τὴν θείαν δύναμιν; πῶς δὲ καὶ φθαρήσεται μιχθείσης τῆς θείας δυνάμεως πρὸς αὐτὴν ἀποχωρησάσης ποτέ; ἔσῳζεν γὰρ δὴ τὰ καλὰ καὶ ἑτέρου τινὸς ἀγαθοῦ αἴτια γίγνεσθαι οἷς ἂν παρῇ εὔλογον ἢ διαφθορὰν ἢ ἄλλο τι κακὸν ἕτερον ἐπάγειν αὐτοῖς.

XVIII τὸ μὲν γὰρ δὴ σοφὸν τὸ λεγόμενον | ὑπ' αὐτῶν f. 187 ἐκεῖνό ἐστιν, ὅτι ὥσπερ ὁρῶμεν τῆς ψυχῆς τοῦ σώματος ἀποζευχθείσης τὸ σῶμα αὐτὸ ἀπολλύμενον, οὕτω καὶ τῆς δυνάμεως ἀφείσης τὴν ὕλην τὸ λειπόμενον — ὅπερ ἐστὶν ἡ ὕλη — διαλυθὲν οἰχήσεται. πρῶτον μὲν γὰρ οὐχ ὁρῶσιν ὅτι τῶν ὄντων οὐδὲν οἷόν ἐστιν φθείρεσθαι εἰς τὸ μὴ ὄν, τὸ γὰρ μὴ ὂν οὐκ ἔστιν· διασκεδασθέντων δὲ τῶν σωμάτων καὶ μεταβολήν τινα σχόντων διάλυσις γίνεται, ὥστε τὸ μὲν εἰς γῆν ἀπελθεῖν τὸ δὲ εἰς ἀέρα τὸ δὲ εἰς ἄλλο τι. ἔπειτα δὲ οὐ μέμνηνται ὅτι κίνησιν ἄτακτον ὑποτίθενται εἶναι τὴν ὕλην. τὸ δὲ δι' αὐτὸ κινούμενον καὶ οὗ ἐστιν οὐσία ἡ κίνησις, ἀλλὰ μὴ κατὰ συμβεβηκὸς ὑπάρχει αὐτῷ, πῶς εὔλογον τῆς δυνάμεως ἀπελθούσης παύσασθαι τοῦ ὅπερ ἦν πρὶν καὶ τὴν δύναμιν εἰς αὐτὸ κατελθεῖν; οὐχ ὁρῶσι δὲ τὸ παραλλάττον, ὅτι πᾶν μὲν σῶμα ψυχῆς ἄμοιρον ἀκίνητον — ἔχει γὰρ καὶ τὰ φυτὰ τὴν φυτικὴν ψυχήν —, τῆς δὲ ὕλης αὐτὴν τὴν οὐσίαν

---

1 ἆρά γε C 3 ante πῶς videtur excidisse tale ⟨εἰ μὲν γὰρ παρὰ φύσιν ἦν αὐτῇ τοῦτο,⟩ 5 μίγμα M constanter 8 f. σῴζειν 16 f. οὐδέν ἐστιν οἷον 23 ὑπάρχῃ M: corr. C

κίνησιν εἶναί φασιν, ἄτακτον μέντοι. κάλλιον δὲ ἦν, καθάπερ ἐπὶ λύρας ἀνάρμοστα μελῳδούσης ἡ ἁρμονία ἐλθοῦσα τὸ πᾶν ἡρμοσμένον ἀπειργάσατο, οὕτω δὲ μιχθεῖσαν τὴν θείαν δύναμιν τῇ ἀτάκτῳ κινήσει — ὅπερ ἐστὶν κατ' αὐτοὺς ἡ ὕλη — ἀντὶ τῆς ἐνούσης ἀκοσμίας κόσμον τινὰ αὐτῇ ἐπιτεθεικέναι καὶ ἀεὶ ἐπιθεῖναι τοῦ θείου χοροῦ ἐπάξιον. ἐπεὶ πῶς ποτε αὐτὸς ὁ Μανιχαῖος περὶ τούτων ἐγένετο ἱκανὸς διαλαβεῖν καὶ τῷ ποτε αὐτὰ ἀφηγήσατο; ὡς γὰρ μῖγμα γέγονεν καὶ αὐτὸς τῆς ὕλης καὶ τῆς ἐναποληφθείσης αὐτῇ δυνάμεως, συγχωροῦσιν. εἴτε οὖν ᾧ εἶχεν τῇ ἀτάκτῳ
15 C *κινήσει ταῦτα ἔλεγεν, πῶς οὐ φαύλη ἡ δόξα; εἴτε τῇ θείᾳ δυνάμει, ἀμφίδοξον ἤδη τὸ δόγμα· τῷ μὲν ἀπὸ*
f. 188 *τῆς θείας δυνάμεως εἶναι, μέτοχον ἀληθεί|ας, τῷ δὲ [ἀπὸ τῆς ἀτάκτου κινήσεως] τοῦ ἑτέρου μέρους μετέχειν, μεθιστάμενον εἰς τὸ ψεῦδος.* XIX *εἰ δὲ εἴρητο ὡς ἡ θεία δύναμις τὴν ὕλην ἐκόσμησεν καὶ κοσμεῖ, μακρῷ ἂν ἦν σοφώτερον καὶ πρὸς ἀξιοπιστίαν τῶν Μανιχαίου λόγων συμβαλλόμενον μᾶλλον.*

Ἀλλὰ γὰρ 'ἑτέραν δύναμιν κατέπεμψεν ὁ θεός'. ἃ μὲν δὴ εἴρηται περὶ τῆς προτέρας δυνάμεως, κοινὰ καὶ περὶ ταύτης ἐστίν, καὶ ὅσα ἄτοπα ἕπεται τῷ λόγῳ τῷ περὶ τῆς πρώτης αὐτῶν δυνάμεως, ταῦτα καὶ νῦν ἔστι λέγειν. τὸ δὲ ἄλλο τίς ⟨ἂν⟩ ἀνάσχοιτο; διὰ τί

---

7 *χρόνον* M: *χοροῦ* correxi, cf. 17, 3 et e. g. A. Jahn Method. platoniz. p. 41, 264 9 *τὸ* M: *τῷ* (= *τίνι*) scripsi 10 *αὐτῆς* M: corr. C 11 *ὡς εἶχεν* C 13 *τῶν ἐν* M: corr. apogr. 15 [*ἀπὸ τῆς ἀτάκτου κινήσεως*] delevi, adscripta erant ad explicandum quid esset *τοῦ ἑτέρου μέρους μετέχειν* 22 *περὶ* M: scribendum censeo *ἐπὶ* cl. Aristot. de sens. 2 p. 438ª 14 (*ὃ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀέρος κοινόν ἐστιν*); Theophrast. de sens. §. 69 p. 519, 12 Diels (*ὅλως δὲ μέγιστον ἐναντίωμα καὶ κοινὸν ἐπὶ πάντων*) al. 24 ⟨*ἂν*⟩ addidi

γὰρ δὴ οὐ πάντα μίαν τινὰ δυναμένην δύναμιν κατέπεμψεν ὁ θεός; ἢ ἀνθρώπου μὲν νοῦς οὕτως ἐστὶν πρὸς πάντα ποικίλος, ὥστε ⟨ὁ⟩ αὐτὸς μὲν εἶναι γεωμετρικός, ὁ αὐτὸς δὲ ἀστρονομικὸς καὶ τεκτονικὸς καὶ εἴ τι τοιοῦτον, θεῷ δὲ ἄρα ἦν ἄπορον εὑρεῖν τοιαύτην δύναμιν ἥτις αὐτῷ πρὸς πάντα ἦν ἱκανή, ἵνα μὴ πρώτης καὶ δευτέρας δέηται; διὰ τί δὲ ἡ μὲν δύναμίς ἐστιν δημιουργική, ἡ δὲ παθητικὴ μᾶλλον, ὡς καλῶς αὐτῇ ἔχειν πρὸς τὴν ὕλην κεράννυσθαι; οὐχ ὁρῶ γὰρ πάλιν ἐνταῦθα τὸ αἴτιον τῆς τάξεως τοῦ καλοῦ καὶ τῆς κατ' αὐτοῦ ὑπεροχῆς, εἰ κακὸν [ἦν] οὐκ ἦν ἐν τῷ τοῦ θεοῦ οἴκῳ. εἰ γὰρ μόνον καλὸν ὁ θεὸς καὶ μόνον κακὸν ἡ ὕλη, μέσα τὰ ἄλλα καὶ μεταξὺ ἀνάγκη φάναι. ἀλλὰ εὑρίσκεταί τις ποιητὴς διάφορος περὶ τὰ μέσα, ὅταν φῶσιν τὴν μὲν δημιουργικὴν αἰτίαν, τὴν δὲ μικτὴν πρὸς τὴν ὕλην. τάχα οὖν ἐστιν τὸ προηγούμενον καὶ ἀποπροηγησάμενον τοῦτο, ὃ καὶ οἱ νεώτεροι λέγουσιν ἐν τῷ περὶ τῶν ἀδιαφόρων λόγῳ.

Τῆς δὲ δημιουργικῆς φασιν δυνάμεως ἐπιχειρησάσης τῇ κοσμοποιίᾳ ἀποκεκρίσθαι τῆς ὕλης τὸ μεῖναν ἐπὶ τῆς ἰδίας ἀρετῆς κἀν τῇ συμμίξει καὶ γεγονέναι ἥλιον καὶ σελήνην, τὸ δὲ μετρίας μετειληφὸς κακίας οὐρανὸν καὶ ἀστέρας, λοιπὸν δὲ τὰ ἄλλα ἐντὸς τούτων περιειλῆφθαι ὡς ἔτυχεν μίγματα ὄντα | τῆς τε θείας f. 188

---

17 οἱ νεώτεροι (cf. Anonym. Londin. ed. Diels [Suppl. Aristot. III 1] 2, 22 οἱ νεώτεροι τοῦτ' ἔστιν οἱ Στωικοί): cf. Laert. Diog. VII 105 al.

---

2 ἡ M ut constanter fere   3 ⟨ὁ⟩ add. C   9 αὐτη M   11 f. κατ' αὐτὸ   [ἦν] delevi, cf. 24, 13   16 προηγμένον καὶ ἀποπροηγμένον scribendum puto   18 διαφορῶν M: correxi

δυνάμεως καὶ τῆς ὕλης. XX ἐγὼ δὲ παρὰ πάντα ταῦτα θαυμάζω πῶς οὐκ αἰσθάνονται σωματικὴν ποιοῦντες τὴν θείαν δύναμιν καὶ τέμνοντες καθάπερ τὰ μέρη. διὰ τί γὰρ οὐχ ὕλη καὶ ἡ θεία δύναμις, εἰ δή ἐστιν παθητὴ καὶ διαιρετὴ [η] διὰ πάσης αὐτῆς καὶ τὸ μέν τι αὐτῆς γίνεται ἥλιος, τὸ δὲ σελήνη; καθαρῶς γὰρ ταῦτα εἶναί φασιν τῆς θείας δυνάμεως. τοῦτο δὲ ἦν ὃ ἐλέγομεν ἴδιον τῆς ὕλης εἶναι, τὸ μηδέν τι οὖσαν καθ' ἑαυτὴν δεχομένην δὲ τὰ σχήματα καὶ τὰς ποιότητας πάντα γίγνεσθαι τὰ διωρισμένα. εἰ οὖν ὡς ἀφ' ἑνὸς ὑποκειμένου τῆς θείας δυνάμεως μόνον γέγονεν ἥλιος καὶ σελήνη, ταῦτα δὲ ἕτερα καὶ ἕτερα, διὰ τί μὴ καὶ ἄλλο τι γένηται; εἰ δὲ πάντα γενήσεται, τὸ συμβαῖνον φανερόν, ὅτι ἡ θεία δύναμις ὕλη καὶ αὐτή, πρὸς τὰ σχήματα ποιουμένη. εἰ δὲ οὐδὲν ἕτερον ⟨ἢ⟩
16C ἥλιος καὶ σελήνη τὰ ἐκ τῆς θείας δυνάμεώς ἐστι γιγνόμενα, τὰ ἐναπειλημμένα ἄρα πᾶσιν τοῖς οὖσιν ἥλιός ἐστιν καὶ σελήνη καὶ ἕκαστος τῶν ἀστέρων ἥλιός ἐστιν καὶ σελήνη ἢ τὸ ἕτερον, καὶ τῶν χερσαίων ζῴων καθ' ἕκαστον καὶ τῶν πτηνῶν καὶ τῶν ἀμφιβίων. ταῦτα δὲ ὅτι οὐδὲ οἱ τὰ θαύματα δεικνύντες ἀποδέξαιντο ἄν, οἶμαι παντί τῳ δῆλον εἶναι.

XXI Τὸ δὲ μετὰ ταῦτα ἐπισκοποῦσιν οὐκ εὐθεῖα ἡ ὁδὸς ἀλλὰ δυσαντοτέρα τῆς παρελθούσης. λέγουσιν

---

4 εἴδη M 5 [η sic] del. C 6 f. καθαρᾶς cf. 38, 20 13 γένηται: cf. Diogen. Oenoandensis (mus. Rhen. XLVII p. 445) ζητο]ῦμεν ἤδη πῶς ὁ βίος ἡμῶν ἡδὺς γένηται 15 ποιουμένη: secundum figuras accipiens qualitates, ab eo quod est ποιοῦσθαι ⟨ἢ⟩ add. C 24 δυσαντοτέρα: cf. ὑγιώτερος, προσηνότερος, παιδοφιλώτερος, φιλομεμφότατος, ὀλοσχερώτερος (Nauck Aristoph. Byz. fragm. p. 47 adn. 54, Philol. IV p. 199 adn. 1)

γὰρ μηδὲν ἄτοπον πεπονθέναι κατὰ τὴν σύμμιξιν πρὸς τὴν ὕλην ἥλιον καὶ σελήνην· εἶτα πῶς τὰ ἄλλα ἠλαττώθη παρὰ τὴν ἰδίαν φύσιν οὐκ ἔχουσι λέγειν. εἰ μὲν γὰρ καὶ ὅτε καθ' αὑτὴν ἦν ἡ θεία δύναμις οὕτως εἶχεν ὥστε τὸ μέν τι αὐτῆς εἶναι καλὸν τὸ δὲ κάλλιον, ⟨καὶ⟩ κατὰ τὸν τῶν Ἱπποκενταύρων μῦθον, οἳ τὸ μὲν ἄχρι στηθῶν ἄνθρωποι ἦσαν τὸ λοιπὸν δὲ ἵπποι — καλὰ μὲν ἑκάτερα τὰ ζῷα κάλλιον δὲ ὁ ἄνθρωπος —, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς θείας δυνάμεως ἔστιν ἐπινοῆσαι τὸ μέν τι αὐτῆς τῷ καλῷ δια|φέρον τὸ δὲ ἐλαττούμενον f.189 κατὰ τοῦτο, καὶ ἐπὶ τῆς ὕλης δὲ τὸ μὲν ὑπάρχει ὑπερβολήν τινα ἔχον κακίας ⟨.....⟩ — τὰ ἕτερα μὲν ἕτερα καὶ ἕτερα ⟨.....⟩ —, ἄλλος ἂν ἦν λόγος. ἐνεδέχετο γὰρ ὑπολαβεῖν ὅτι ἐμφρονέστερ' ὄντα ἐξ ἀρχῆς ἥλιος καὶ σελήνη τὰ ἧττον πονηρὰ τῆς ὕλης εἰς τὴν σύμμιξιν ἐξελέξατο, ἵνα μένῃ ἐπὶ τῆς ἰδίας ἀρετῆς, ἐξασθενησάντων τηλικῶνδε πονηρευμάτων ἐκβιάσασθαι τοσαύτην ὑπεροχὴν ἐν τῷ ἀγαθῷ· τὰ δὲ ἄλλα μέρη αὐτῆς ἦν πεσόντα, οὐκ ἀπρονοήτως μέν, οὐ μὴν μετὰ τῆς ἴσης προνοίας, ἀπολαῦσαι μᾶλλον κακίας τῆς ἐν αὐτῇ κατὰ τὸ ποσὸν ἕκαστον. ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν διάφορον περὶ τῆς δυνάμεως ταύτης παρ' αὐτῶν λέγεται ἀλλ' ὁμοία διὰ πάσης αὐτῆς θεωρεῖται, ἀπίθανος ὁ λόγος ὅτι ἐν μὲν τῇ συμμίξει τὸ μὲν ἔμεινεν ἀκέραιον τὸ δὲ μετέσχεν κακίας τινός.

XXII *Λέγουσι* δὲ ὅτι καὶ ἥλιος καὶ σελήνη τὴν

---

6 ⟨καὶ⟩ addidi 8 f. καλλίων 12 ⟨τὸ δὲ ἔλλειψιν κακίας⟩ vel ⟨τὸ δὲ ἐλάττονα κακίαν⟩ vel tale videtur excidisse 13 καὶ ἑτέρας M: καὶ ἕτερα scripsi dubitanter dein ⟨τὰ ἕτερα δὲ ὡσαύτως⟩ vel aliud simile deesse ratus 14 ἐμφρονέστερον τὰ M 17 τηλίκων δὲ M ἐκβιβάσασθαι M 19 f. ἦν del. et 20 scrib. ἀπέλαυσε? 23 ὅμοια M 24 prius μὲν f. del.

θείαν δύναμιν κατὰ μικρὸν διακρίναντες ἀπὸ τῆς ὕλης πρὸς τὸν θεὸν ἀποπέμπουσιν, τῆς σελήνης ἐν ταῖς νουμηνίαις μέχρι τῆς πανσελήνου εἰς ἑαυτὴν δεχομένης ταύτην εἶτα τῷ ἡλίῳ ⟨δι⟩δούσης, τοῦ δὲ πρὸς τὸν θεὸν παραπέμποντος. εἰ δ' ἦσαν καὶ κατὰ μικρὸν εἰς ἀστρονόμων θύρας φοιτήσαντες, οὐκ ἂν ταῦτα πεπόνθεσαν οὔτε ἠγνόησαν ἂν ὅτι ἡ σελήνη — κατά τινας ἄμοιρος οὖσα ἰδίου φωτός — ὑπὸ τοῦ ἡλίου καταλάμπεται, καὶ ὅτι οἱ σχηματισμοὶ αὐτῆς εἰσιν παρὰ τὰς τοῦ ἡλίου διαστάσεις, πανσέληνός τε γίγνεται ὅταν ἀπέχῃ τοῦ ἡλίου τὰς ἑκατὸν καὶ ὀγδοήκοντα μοίρας, σύνοδος δὲ ὅταν ἐπὶ τῆς αὐτῆς τῷ ἡλίῳ φέρηται μοίρας. ἔπειτα δὲ πῶς οὐ θαυμαστὸν ὅπως ποτὲ πολλαὶ οὖσαι αἱ ψυχαὶ καὶ ἀπὸ διαφόρων — καὶ γὰρ τοῦ κόσμου αὐτοῦ καὶ ζῴων καὶ φυτῶν καὶ νυμφῶν καὶ δαιμόνων εἶεν ἂν καὶ ἐν τούτοις πτηνῶν χερσαίων ἀμφιβίων — διακρίνονται τῇ ὄψει, ἀλλ' ἕν τι σῶμα
f. 189v *ὅμοιον ἀεὶ διὰ παντὸς φαίνεται ἡμῖν ἐν τῇ | σελήνῃ. τί δὲ καὶ τὸ συνεχὲς τοῦ σώματος τούτου καὶ ὅτε μὲν διχότομός ἐστιν ἡ σελήνη, φαινόμενον ἡμικύκλιον,*
p. 17 C *ὅτε δὲ ἀμφίκυρτος, τοιοῦτον ⟨..;..⟩ πάλιν πῶς ἀναλαμβάνονται ἐπὶ τὴν σελήνην ἢ ποίῳ χρώμεναι ὀχή-*

---

5 sqq. cf. Augustin. confess. V 6

---

1 f. *διακρίνοντες* 4 *δούσης* M: *⟨δι⟩δούσης* scripsi, *⟨δια-δι⟩δούσης* praefert Usener 5 *κατὰ* delendum censeo 7 *οὐδὲ* scribendum videtur 13 desideratur particula negans, aut scrib. *⟨οὐπώ⟩ποτε* vel tale aut l. 17 ins. *μὴ* vel *οὐ* 16 *εισεναν* M: *εἶεν ἂν* corr. Buecheler 21 hiat oratio, cum alia tum *⟨αἱ δὲ ψυχαὶ⟩* ante *πάλιν* deesse videntur 22 *σχήματι* M: *ὀχήματι* scripsi praeeunte Combefisio qui vertit 'ac quo usae vehiculo'. Cf. Plat. Phaedr. 247b et Platonicorum doctrinam de qua Method. de resurr. III 18. Jahn animadv. in Basil. I p. 47 sq. Baeumker *Problem der Materie* p. 418 al.

ματι; εἰ μὲν γὰρ κοῦφόν ἐστιν οἷον πῦρ, οὐκ ἄχρι τῆς σελήνης μόνον εἰκὸς γενέσθαι ἄν, ἀλλ' ἄνωθεν διὰ παντός· εἰ δὲ βαρύ, οὐδ' ἀρχὴν πρὸς σελήνην ἀφικέσθαι οἷόν τε. τίνα δὲ λόγον ἔχει τὸ πρῶτον ἀφικόμενον πρὸς σελήνην μὴ εὐθὺς πρὸς ἥλιον ἀναπέμπεσθαι, ἀλλ' ἐκδέχεσθαι τὴν πανσέληνον καὶ τὰς τῶν ἄλλων ψυχῶν ἐπιδημίας; ὅτε τοίνυν ἀπὸ τῆς πανσελήνου ἡ σελήνη μειοῦται, ⟨ἡ⟩ ἀποχωριζομένη δύναμις τὸν χρόνον τοῦτον ποῦ μένει, ἕως ἂν κενωθεῖσα ἡ σελήνη τῶν προτέρων ψυχῶν καθάπερ πόλις ἔρημος δευτέραν πάλιν δέξηται ἀποικίαν; χρῆν γὰρ ἀφωρίσθαι καὶ θησαυρόν τινα ἔν τινι μέρει τῆς γῆς ἢ τῶν νεφελῶν ἢ ἑτέρου τόπου τινός, ἔνθα αἱ ψυχαὶ συναγειρόμεναι ἕτοιμαι γίγνονται πρὸς τὴν ἐπιδημίαν τὴν πρὸς σελήνην. ἀλλὰ πάλιν ἀπορία ἑτέρα. διὰ τί τοίνυν οὐκ εὐθὺς πληροῦται ἢ διὰ τί πάλιν τὰς πεντεκαίδεκα ἡμέρας περιμένει; οὐκ ἔλαττον δὲ τῶν εἰρημένων θαυμαστὸν καὶ τοῦτο, τὸ μηδέποτε ἀφ' οὗ μέμνηνται οἱ ἄνθρωποι τὴν σελήνην ἐντὸς πεντεκαίδεκα ἡμερῶν πεπληρῶσθαι, ἀλλὰ μηδὲ ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ ἐπὶ Δευκαλίωνος καὶ ἔτι μᾶλλον ἐπὶ Φορωνέως, ὅτε πάντα ὡς εἰπεῖν τὰ ἐπὶ γῆς διεφθάρη καὶ πολλὴν τὴν δύναμιν συνέβη διακεκρίσθαι τῆς ὕλης. χωρὶς δὲ τούτων καὶ φορὰς γενεῶν καὶ ἀφορίας καὶ φθορῶν ὁμοίως σκοπεῖν προσῆκεν, ὧν ὡσαύτως μὴ γινομένων κατὰ τάξιν χρῆν μηδὲ τὴν τάξιν τῶν πανσελήνων

7 sqq. cf. Ephraem. ap. Kessler. p. 285 sq. 17 sqq. cf. Epiphan. pan. 66, 23

8 ⟨ἡ⟩ addidi 14 'γίγνωνται videtur scriptum fuisse' Usener 21 ἐπιφέρων ἕως M: corr. C 24 φορᾶς M: φορὰς corr. C φθορὰν C, φθορᾶς Usener 26 χρὴ M

μηδὲ τῶν μειώσεων οὕτω τηρεῖσθαι. XXIII *οὐ παρέργως δὲ οὐδὲ τοῦτο προσακτέον, ὅτι εἰ μὲν ἄπειρός ἐστιν ἡ ἐναπειλημμένη τῇ ὕλῃ δύναμις θεία, πρὸς τὸ*
f.190 *μειοῦσθαι αὐτὴν οὐδὲν δύναται ἃ διαπραγμα¦τεύονται ἥλιος καὶ σελήνη — τὸ γὰρ λειπόμενον πάλιν ἄπειρον ἀπὸ πεπερασμένου τοῦ ληφθέντος· εἰ δέ ἐστιν πεπερασμένη, χρῆν αἴσθησιν γενέσθαι ἐν τοσούτῳ χρόνῳ, πόσον ποτὲ τῆς δυνάμεως ταύτης ἐκ τοῦ κόσμου ἐμειώθη· ἀλλὰ πάντα ὁμοίως μένει.*

Τίνας δὲ μύθους οὐχ ὑπερβέβηκεν τῷ ἀπιθάνῳ καὶ ταῦτα, ὅτε κατὰ τὴν ὀφθεῖσαν ἐν ἡλίῳ εἰκόνα τῆς ὕλης τὸν ἄνθρωπον δημιούργημα εἶναι λέγωσιν; καὶ γὰρ εἰκόνες εἴδωλά εἰσιν τῶν ἀρχετύπων· εἰ δ' ἐν ἡλίῳ τὴν εἰκόνα καταλείπουσιν, ποῦ τὸ παράδειγμα, πρὸς ὅπερ ἡ εἰκὼν αὐτοῖς ἀναπέπλασται; οὐ γὰρ δὴ αὐτόν γε τὸν ἄνθρωπον φήσουσιν τὸν ὄντως ἄνθρωπον εἶναι, οὐδὲ τὴν δύναμιν τὴν θείαν — ταύτην μὲν γὰρ πρὸς τὴν ὕλην μιγνύουσιν, ἐν ἡλίῳ δὲ τὴν εἰκόνα ἑωρᾶσθαι λέγουσιν, ὃς ἐγένετο κατ' αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πρὸς τὴν ὕλην ὕστερον διακρίσεως —, ἀλλ' οὐδὲ τὴν δημιουργικὴν αἰτίαν — ταύτην γὰρ ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς θείας δυνάμεως καταπεπέμφθαι φασίν, καὶ πρὸ ἡλίου κατ' αὐτοὺς πάντως γε ταύτην τακτέον, ἐπειδήπερ ἀφιγμένης αὐτῆς τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην τῆς ὕλης ἀποκεκρίσθαι
18C *συμβέβηκεν, ἐν ἡλίῳ δὲ τὴν εἰκόνα ἑωρᾶσθαι λέγουσιν. — 'πεποίηκεν δὲ ἡ ὕλη' φασὶν 'τὸν ἄνθρωπον.' τίνι ποτὲ*

---

2 *τούτῳ* M: *τοῦτο* scripsi *προσακτέον*: cf. 'Angli' adnot. ad Origen. de oratione c. 29 p. 254 Lommatzsch, *προσεκτέον* C
6 *ἀποπεπερασμένου* M: corr. C; an *ἀπὸ* ⟨*ἀπείρου*⟩, *π. τ. λ.*?
10 *θυμοὺς* M: *μύθους* correxi 11 *ὅτε*: scrib. *ὅταν*, ut ceteris omnibus locis

τρόπῳ ἢ πῶς; οὐδὲ γὰρ πλάσασθαί γε τοῦτο δυνατόν. πρὸς γὰρ τῷ εἴδωλον εἰδώλου τὸν ἄνθρωπον ὑπάρχειν οὕτω γε κατ' αὐτοὺς καὶ μηδεμίαν ἔχειν ὑπόστασιν, ἔτι οὐδὲ εἰς ἔννοιάν ἐστιν ἥκειν δυνάμενον, πῶς τῆς ὕλης ἔργον ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος· τὸ γὰρ λογίζεσθαι καὶ αἴσθεσθαι οὐδὲ τῆς κατ' αὐτοὺς ὕλης ἐστίν. τίς δὲ κατ' αὐτοὺς ὁ ἄνθρωπος; ἆρά γε τὸ ἐκ τῆς ψυχῆς καὶ σώματος μῖγμα ἢ τὸ ἕτερον ἢ ὅλης ψυχῆς ἀνωτέρω νοῦς; ἀλλ' εἴτε νοῦς ἐστιν, πῶς τὸ κάλλιον γένοιτ' ἂν τοῦ χείρονος ἔργον; εἴτε ψυχή — ταύτην δὲ τὴν θείαν δύναμιν εἶναι λέγουσιν —, πῶς ἀφαιρούμενοι τὸν θεὸν τὴν θείαν δύναμιν, ταύτην ὑπὸ τὴν τῆς ὕλης δημιουργίαν κατατάττουσιν; εἰ δὲ | τὸ σῶμα μόνον καταλείπουσιν, f.19(ἀναμιμνησκέσθωσαν πάλιν ὅτι τοῦτο καθ' ἑαυτὸ ἀκίνητον, τῆς δὲ ὕλης τὴν οὐσίαν κίνησιν εἶναί φασιν. ἀλλὰ μὴν ὅτε γε οὐδὲν καθ' ἑαυτὸ ἐπὶ τὴν ὕλην ἄγεσθαι οἴονται, οὐδὲ τὸ ἐκ τούτων συνεστὸς εὔλογον ταύτης ἔργον εἶναι ὑπολαμβάνειν. καὶ μὴν τὸ γινόμενον ὑπό του ὅτι πάντως χεῖρον ἐκείνου, ἀναμφισβήτητον εἶναι δοκεῖ, οὕτω γὰρ ὁ κόσμος τοῦ δημιουργοῦ χείρων καὶ τῶν τεχνιτῶν ὅσα τούτων ἔργα. εἰ οὖν τῆς ὕλης ἔργον ὁ ἄνθρωπος, πάντως που ταύτης χείρων. ὕλης δὲ κάκιον οἱ ἄνδρες οὐδὲν καταλείπουσιν· καὶ οὐκ ἴσον τῇ ὕλῃ μίγνυσθαι τὴν θείαν

---

18 sqq. cf. Augustin. c. Fortunat. 21 p. 100, 20 et c. Felic. I 19 p. 825, 22 et de nat. boni 34 p. 872, 10 Zycha

---

6 *αἴσθεσθαι*: cf. p. 22, 21   17 *ἀνάγεσθαι* Usener   *οἴονται*: *οἷόν τε* scribendum videtur   *συνεστῶς* M: cf. Schanz praef. Plat. Theaet. p. XIII   *τὸ ἐκ τούτων σ.*: id quod l. 7 vocavit *τὸ ἐκ τῆς ψυχῆς καὶ σώματος μῖγμα*   18 *ὑπολαμβάνει* M: corr. C   21 et 23 *χεῖρον* M

δύναμιν ἢ τῷ ταύτης χείρονι. ἃ δὲ οἰκονομούμενοι λέγουσιν, ταῦτα οὐδὲ ἐπινοῆσαι οἷόν τε. διὰ τί γὰρ τῆς κρείττονος εἰκόνος εἰς τὴν τοῦ ἀνθρώπου ὑπόστασιν τὴν ὕλην δεδεῆσθαι νομίζουσιν; ἢ διὰ τί οὐκ αὐτάρκης ἡ εἰκὼν ὥσπερ τῶν κατόπτρων πρὸς τὸ πεφηνέναι τὸν ἄνθρωπον, ἢ καθάπερ αὐτὸς ὁ ἥλιος πρὸς γένεσιν ἁπάντων τῶν γινομένων καὶ φθορὰν αὐτάρκης; — 'ἐμιμήσατο δὲ τὴν εἰκόνα κατὰ τὴν ποίησιν τῆς σφετέρας αὐτῆς δημιουργίας.' τίνι ποτὲ ὧν εἶχεν; ἆρά γε τῇ μιχθείσῃ πρὸς αὐτὴν θείᾳ δυνάμει; οὐκοῦν ἐν ὀργάνου λόγῳ θεία δύναμις οὕτω γε πρὸς τὴν ὕλην. ἀλλὰ τῇ ἀτάκτῳ κινήσει; οὕτως εἰδοποιοῦσι τὴν ὕλην. ἀλλὰ πάντα γε τὰ ὅμοια ἐν τάξεσιν καὶ ἀκριβείαις διὰ μιμήσεων ἀφικνεῖται εἰς τέλος· οὐδὲ γὰρ οἰκίαν ἢ πλοῖον ἢ τι ἕτερον τῶν τεχνητῶν δι' ἀταξίας ἀποτελεῖσθαι οἷόν τε οὐδὲ ἀνδριάντα, ὅνπερ ἡ τέχνη πρὸς ἀνθρώπου μίμησιν ἐμηχανήσατο.

XXIV *Τὸν δὲ χριστὸν οὐδὲ γιγνώσκοντες, ἀλλὰ χρηστὸν αὐτὸν προσαγορεύοντες τῇ πρὸς τὸ η̄ στοιχεῖον μεταλήψει ἕτερον σημαινόμενον ἀντὶ τοῦ κυρίως περὶ αὐτοῦ ὑπειλημμένου εἰσάγοντες νοῦν εἶναί φασιν. εἰ μὲν τὸ γνωστὸν καὶ τὸ γιγνῶσκον καὶ τὴν σοφίαν*
191 *αὐτὸν λέγοντες, ὁμόφωνα οὕτως τοῖς ἀπὸ | τῶν ἐκκλη-*

6 sq. *ὁ ἥλιος — αὐτάρκης*: Platonicorum (sec. Plat. civ. VI 509b) et Stoicorum et Pythagoreorum communisque fere haec erat illis temporibus opinio, cf. e. g. papyri Paris. hymn. in Solem v. 4 *γεννῶν αὐτὸς ἅπαντα ἅπερ πάλιν ἐξαναλύεις* (Miller *Mélanges* p. 447)

2 *οἴονται* M: *οἷόν τε* correxi 5 i. *ἡ εἰκὼν ἡ ἐν ἡλίῳ* f. *ὡς ἐπὶ τῶν κ.* de re cf. Plotin. III 6, 9. 13. p. 230, 15. 236, 16 M. 8 interpunct. corr. Elter 11 f. ⟨*ἡ*⟩ *θεία δ.* 16 *οἴονται* M: *οἷόν τε* correxi *ὅπερ* M 19 f. *τῇ* ⟨*τοῦ ῑ*⟩ *πρὸς κτἑ.*

σιῶν περὶ αὐτοῦ λέγουσι διαταττόμενοι οὕτω γε ἁλώσονται. πῶς οὖν τὴν λεγομένην παλαιὰν ἅπασαν ἱστο- p.19 ρίαν ἐκβάλλουσιν; εἰ δὲ ἐπιγενητὸν κατά τινας λέγουσιν καὶ τῶν ἔξωθεν ἐπεισιόντων καὶ συμβαινόντων, σκοπήσωμεν. οἱ γὰρ δὴ ταύτης προϊστάμενοι τῆς δόξης πιθανὸν μάλιστα λέγουσιν περὶ τὰ ζ̄ ἔτη τῆς αἰσθητικῆς δυνάμεως διαρθρωθείσης αὐτὸν ἐπεισέρχεσθαι. εἰ δὴ νοῦς ἐστιν ὁ χριστὸς κατ' αὐτούς, οὕτω γε ἔσται τε ἅμα καὶ οὐκ ἔσται. πρὶν μὲν γὰρ ἐπεισελθεῖν τὸν νοῦν οὐδέπω ἐστίν, εἴ γε νοῦς ἐστι κατ' αὐτοὺς ὁ χριστός· ἀλλὰ μὴν ὄντι γε αὐτῷ ἐπεισέρχεται ὁ νοῦς· οὕτως οὖν πάλιν κατ' αὐτοὺς ἔσται [ὁ νοῦς]. ἔστιν τε καὶ οὐκ ἔστιν ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ὁ χριστός. εἰ δὲ κατ' αὐτῶν τὴν καλλίστην αἵρεσιν ὁ νοῦς κατ' αὐτούς ἐστιν τὰ ὄντα πάντα, — ἐπεὶ τὴν ὕλην ἀγένητον ὑποτίθενται καὶ ἰσόχρονον ὡς εἰπεῖν τῷ θεῷ — καὶ νοῦν καὶ ὕλην τοῦτον τὸν τρόπον τὸν χριστὸν ὑποτίθενται εἶναι, ⟨εἴ⟩ γε τὰ πάντα κατ' αὐτούς ἐστιν ὁ χριστὸς νοῦς ὢν ὅς ἐστιν τὰ πάντα, καὶ ἡ ὕλη ἓν τῶν ὄντων καὶ αὐτή, ἀγένητος οὖσα.

Εἰς ἐπίδειγμα δὲ τοῦτον τὸν τρόπον καὶ τὴν θείαν δύναμιν ἐνεσταυρῶσθαι τῇ ὕλῃ, καὶ αὐτὸν ὑπομεμενηκέναι τὸ πάθημα τοῦτο λέγουσιν· ὥσπερ ἀδυνάτου

---

3 sqq. et 5 sqq. cf. quae adferunt Iamblich. π. ψυχῆς ap. Stob. ecl. I 48, 8 p. 317 sq. W. et Nicomachus Geras. in theologum. arith. p. 49 Ast

---

12 [ὁ νοῦς] delevi ἔστιν γε M: corr. Usener, qui scribendum censet κατ' αὐτοὺς [ἔσται ὁ νοῦς] ἔστιν τε καὶ οὐκ ἔστιν 14 f. κατὰ τὴν καλλ. aut κατ' αὐτὴν τὴν κ. αἵρεσιν, Platonicos dicere videtur 18 εἶναί γε M: ⟨εἰ⟩ add. C 21 noli scribere ⟨τοῦ⟩ τοῦτον κτέ., cf. 5, 16 et 7, 17 23 ὥσπερ κτέ.: 'quasi vero non idem possit Christus, quod

ὄντος ἐκείνου τοῦτο ποιεῖν, ὅπερ αὐτὸς ὁ Μανιχαῖος διαπράττεται, λόγῳ περὶ τούτου διδάσκων, ὅτι ἡ θεία δύναμις εἰς τὴν ὕλην κατακέκλειται καὶ πάλιν ἀποχωρεῖ τρόπον ⟨ὃν⟩ αὐτοῖς ἀναπλάττουσιν. τὸ μὲν γὰρ κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν λόγον εἰπεῖν εἰς λύσιν ἁμαρτιῶν ἑαυτὸν ἐπιδεδωκέναι ἔχει πίστιν τινὰ πρὸς τοὺς πολλοὺς κἀκ τῶν ἱστοριῶν τῶν καθ' Ἕλληνας, ὅταν φῶσίν τινας ὑπὲρ σωτηρίας πόλεων ἑαυτοὺς ἐπι⟨δε⟩δωκέναι, καὶ παράδειγμα τοῦ λόγου ἔχει καὶ ἡ Ἰουδαίων ἱστορία τὸν τοῦ Ἀβραὰμ παῖδα εἰς θυσίαν τῷ θεῷ παρασκευάζουσα· τὸ δὲ εἰς πράγματος ἐπίδειξιν
191v *τῷ παθήματι ὑπάγειν τὸν χριστὸν | πολλῆς ἐστιν ἀμαθίας, εἰς διδασκαλίαν καὶ γνῶσιν τῶν ὄντων τοῦ λόγου ὄντος αὐτάρκους.*

XXV *Ἀπέχονται δὲ ἐμψύχων. εἰ μὲν γὰρ ἑτέρου τινὸς χάριν, οὐ περιεργαστέον· εἰ δὲ διότι ἡ δύναμις ἡ θεία τούτων ἄπεστι μᾶλλον ἢ ἐνυπάρχει πλείων, γελοῖον αὐτὴ αὐτῶν ἡ προαίρεσις αὕτη. εἴτε γὰρ τὰ φυτὰ ἔνυλα μᾶλλον, εἰς τροφὴν καὶ δίαιταν χρῆσθαι τῷ χείρονι πῶς εὔλογον; εἴτε πλείων ἐν τούτοις ἡ δύναμις ἡ θεία, τί πρὸς τὴν τροφὴν τὰ τοιαῦτα χρήσιμα, τοῦ θρεπτικοῦ καὶ αὐξητικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς ὄντος σωματικωτέρου;*

---

5 sqq. cf. Origen. c. Cels. I 31 et Gregor. Thaumat. ad Theopomp. p. 88 sqq. Ryssel 10 Genes. 22

Manichaeus, dicendo docere' e. q. s. (cf. l. 11 sq.) 3 *κατακέκλιται* M: corr. Usener 4 ⟨*ὃν*⟩ addidi, cf. e. g. Plat. Tim. p. 42c *τρόπον ὃν κακύνοιτο* et Philostr. v. Apoll. 3, 47 *αὐτοὶ* C 6 f. ⟨*αὐτὸν*⟩ *ἑαυτὸν* 7 *καὶ τῶν ἱστ.* M: corr. C 8 *ἐπιδωκέναι* M, *ἐπι* in extrema linea, *δωκέναι* initio sequentis scriptum 17 *ἀπέστη* et *πλεῖον* (cf. l. 20) M: correxi 21 *τῇ* M: *τί* correxi

Τὸ δὲ ἀπέχεσθαι γάμου καὶ ἀφροδισίων δεδιότας, μὴ κατὰ τὴν τοῦ γένους διαδοχὴν ἐπὶ πλέον ἐνοικήσῃ τῇ ὕλῃ ἡ δύναμις ἡ θεία, θαυμάζω πῶς καὶ αὐτοὶ ἑαυτοὺς ἀποδέχονται. εἰ γὰρ μὴ ἐξαρκεῖ ἡ τοῦ θεοῦ πρόνοια, ὥστε καὶ διὰ γενέσεων καὶ διὰ τῶν ἀεὶ ⟨κατὰ τὰ αὐτὰ⟩ καὶ ὡσαύτως ἐχόντων ἀποικονομήσασθαι τῆς ὕλης τὴν θείαν δύναμιν, τί ἡ τοῦ Μανιχαίου ἐπίνοια ὑπὲρ τούτου διαμηχανήσασθαι δύναται; οὐ γὰρ δήπου γιγαντείῳ λήματι ὡς ἀληθῶς φησιν τῷ θεῷ βοηθὸς πρὸς τοῦτο γεγονέναι, ἵνα τὰς γενέσεις ἀναιρῶν σύν- p. 20 *τομον ποιήσῃ τὴν τῆς θείας δυνάμεως ἀπὸ τῆς ὕλης ἀναχώρησιν.*

Ἃ δὲ λέγεται ὑπὸ τῶν ποιήσεων περὶ τῶν Γιγάντων, ἄντικρυς μῦθός ἐστιν. οἱ μὲν γὰρ περὶ τούτων διατάττοντες ἐν ἀλληγορίαις τὰ τοιαῦτα προφέρονται τὸ σεμνὸν τοῦ λόγου ἀποκρύπτοντες τῇ τοῦ μύθου ἰδέᾳ· οἷον ὅταν ἡ τῶν Ἰουδαίων ἱστορία φῇ τοὺς ἀγγέλους ταῖς θυγατράσι τῶν ἀνθρώπων εἰς ἀφροδισίων συνεληλυθέναι μῖξιν, τὰς γὰρ θρεπτικὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἀπὸ τῶν ἄνω ἐπὶ τὰ τῆδε ⟨...⟩ ἡ τοιαύτη προφορὰ τοῦ λόγου σημαίνει. οἱ ποιηταὶ δὲ ἐκ γῆς ἐνόπλους ἀνασχεῖν λέγοντες τούτους εἶτ' εὐθὺς πρὸς θεοὺς ἀντάραντας ἀπολωλέναι, τὸ ταχὺ καὶ ἐπίκηρον

---

17 *φῇ*: Genes. 6, 2 (cf. Philo de gigant. Origen. c. Cels. V 55) 21 cf. Hesiod. theog. 185 sq. sim.

---

1 *δεδειότας* M 4 *ἐξαρκῇ* M: corr. C 5 ⟨*κατὰ τὰ αὐτὰ*⟩ propter *καὶ ὡσ.* necessario addendum, cf. p. 20, 4 9 *γιγαντίω λήμματι* M f. *φήσει* 18 *ἀφροδίσιον* M: corr. C (cf. Plat. legg. VIII 836ᶜ) 20 *ῥεπούσας* vel *νευούσας* vel *φερομένας* vel tale videtur intercidisse 23 *ἀπάραντας* M: *ἀντάραντας* scripsi (cf. e. g. p. 8, 11)

τῶν σωμάτων ὑποδηλοῦντες, οὕτω τὴν ποίησιν εἰς f.192 ψυχαγωγίαν τῷ θαύματι κατακοσμοῦσιν. | οἱ δὲ οὐδὲν εἰδότες τούτων, ἔνθα δἂν παραλογισμοῦ τινος εὐπορῆσαι δύνωνται, ὁπόθεν δήποτε ἐκεῖνο ἕρμαιον ἑαυτῶν ποιοῦνται, ὥσπερ διαπραγματευόμενοι τὸ ἀληθὲς πάσῃ τέχνῃ καταγωνίσασθαι.

XXVI Τὸ δὲ πῦρ αὐτοῖς τὸ καυστικὸν μὲν ἀφεγγὲς δέ, τὸ ἐκτὸς τοῦ κόσμου, ποῦ ἵδρυται; εἰ μὲν γὰρ ἐπὶ τὸν κόσμον, τί τὸ αἴτιον τοῦ ἀπαθῆ εἶναι μέχρι τοῦ παρόντος τὸν κόσμον; εἰ γὰρ διαφθείρει ποτὲ αὐτὸν πλησιάσαν, καὶ νῦν πρὸς αὐτὸν συνῆπται. εἰ δὲ χωρίς ἐστιν οἷον ὡς ἐν ἰδίῳ τόπῳ μετέωρον, τί παθὸν ὕστερον ἐπιπεσεῖται τῷ κόσμῳ; ἢ πῶς τοῦ ἰδίου τόπου ἐκστήσεται; ὑπὸ τίνος ἀνάγκης καὶ βίας; τίνα δὲ καὶ ὕλης χωρὶς ἐπινοεῖν τοῦ πυρὸς ὑπόστασιν ἢ πῶς τὸ ὑγρὸν τούτῳ ἐστὶν τροφὴ ἢ ὅσα λέγεται φυσικώτερον, οὐ τοῦ παρόντος λόγου ἐστίν. ἐκεῖνο δὲ πάντως που φανερὸν ἐκ τῶν εἰρημένων, τὸ γὰρ πῦρ τὸ τοῦ κόσμου ἐκτὸς ἀκριβῶς ἐστιν ἡ λεγομένη ὑπ' αὐτῶν ὕλη· ἐπειδήπερ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καθαροὶ καθαρῶν ὄντες τῆς θείας δυνάμεως ἀπεξεύχθησαν τοῦ πυρὸς τούτου οὐδὲν ἑαυτῶν ἐν τῷ πυρὶ τούτῳ ὑπολείψαντες μέρος, τοῦτο ἦν ἡ ὕλη καθ' ἑαυτήν, τὸ ἀκριβῶς ἄμικτον πρὸς τὴν θείαν δύναμιν. ὥστε ἂν κενωθῇ κόσμος τῆς κατ' αὐτοῦ θείας δυνά-

---

4 ἑρμαῖον M 9 'f. ἐπὶ τῷ κόσμῳ, vereor ne accusativum librarius Byzantinus commiserit' Usener 10 διαφθερεῖ C 13 παθὼν M: corr. P 20 sqq. est quasi quaedam παλινδρομία periodi, de qua cf. C. Fr. Hermann ad Plat. civit. I 329^{c}, Stallb. ad legg. VII 813^{b} al. 25 possis etiam ὥστ' ἐὰν κόσμος omisso articulo saepius Tit. Bostren. velut p. 18, 20. 23 Lag. f. κατ' αὐτὸν

μεως, πάλιν τοιοῦτον ὑπολειφθήσεται πῦρ. πῶς οὖν τὸ πῦρ ἢ διαφθερεῖ τι ἢ ὑπ' ἄλλου φθαρήσεται; πρὸς γὰρ τῷ τὸ ὅμοιον ὑπὸ τοῦ ὁμοίου ἀπαθὲς εἶναι — φίλον γὰρ μᾶλλον τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον — οὐχ ὁρῶ πῶς γενήσεται ἡ φθορά. ὃ γὰρ γενήσεται ἡ ὕλη τῆς θείας δυνάμεως ἀποζευχθεῖσα, τοῦτ' ἦν πρὶν καὶ μεμῖχθαι πρὸς αὐτὴν τὴν θείαν δύναμιν. εἰ τοίνυν ἀπολεῖται ἐρημωθεῖσα τῆς θείας δυνάμεως, διὰ τί μὴ καὶ ἀπώλετο πρὶν καὶ τὴν θείαν δύναμιν ⟨....⟩ ἢ ἄλλη δημιουργία, ἵνα ἀπόληται ἡ ὕλη, καὶ τοῦτο ποιήσει μέχρις ἀπείρου; καὶ τί τὸ ὄφελος; ὃ γὰρ μὴ ἐγένετο ἐκ τοῦ πρώτου βουλήματος, πῶς | ἐκ τοῦ δευ- f.192v *τέρου γενήσεται; ἢ τίς ὁ λόγος θεῷ ἀναθεῖναι πράγματα ἃ οὐδ' ἐπ' ἀνθρώπου καλῶς ἔχει ὑπονοεῖν; τὸ γὰρ ἀδύνατον πρόσεστιν τῷ βούλεσθαι ἐπὶ τῶν τοιούτων, πρὸς τῷ μηδὲ τὸ βούλεσθαι, κἂν δυνατὸν ᾖ, προχείρως χρῆναι λέγειν· πλὴν εἰ μή τι ἕτερον θεὸν καὶ τὸν ἐπέκεινα οὐσίας λέγουσιν, ὥσπερ καινήν τινα* p. 21 C *εἰσάγουσιν ὕλην καὶ οὐχὶ τὴν ὑπειλημμένην παρὰ τοῖς νοῦν ἔχουσιν, ἣν ἢ μὴ παντάπασιν οὖσαν ὁ λόγος εὑρίσκει ἢ τὸ πάντων ἔσχατον καὶ μόγις εἰς ἔννοιαν νόθον ἀφικνεῖσθαι δυνάμενον.*

ἀλλὰ γὰρ τὸ πῦρ τὸ ἀφεγγὲς ἆρά γε πλέον ἐστὶν

---

4 sqq. cf. Tit. Bostren. I 40 (Didym. c. Manich. c. 14 p. 213 inf. Basnag. Ioann. Damasc. dial. c. Manich. c. 76) 22 cf. Plat. Tim. 52b (Plotin. II 4, 10 al.)

---

6 *μεμίχθαι* M 9 excidisse videtur tale ⟨*πρὸς αὐτὴν μεμῖχθαι; καὶ διὰ τί τῆς ὕλης ἀποχωρίζει τὴν θείαν δύναμιν* (vel *διὰ τί τῆς θείας δυνάμεως μηχανᾶται ἀναχώρησιν*)⟩ 11 *ὤφελος* M: corr. P 14 *ἔχειν* M: an *εἶχεν*? f. *ἐπινοεῖν* 15 *βουλεύεσθαι* M 16 *πρὸς τὸ* M: corr. C 18 f. *ὥσπερ* ⟨*καὶ*⟩ *καινήν*

τῆς μελλούσης ἐρημωθήσεσθαι ὕλης ὑπὸ τῆς θείας δυνάμεως ἢ ἔλαττον; ἀλλ᾽ εἰ μὲν ἔλαττον, πῶς καταγωνιεῖται τὸ πλέον; εἰ δὲ πλέον, ἐπανάγειν μὲν αὐτὸ πρὸς αὐτὸ δυνήσεται τῆς αὐτῆς ὂν φύσεως, οὐ μὴν διαφθείρει γε αὐτό, ὥσπερ οὐδὲ ὁ Νεῖλος τοὺς ἀπ αὐτοῦ ἀποτεμνομένους κόλπους.

---

5 *διαφθείρει*: aut *διαφθείρειν* aut *διαφθερεῖ* scrib.

INDEX

41